

TOPLUMUN TABAKALI VE OLASILIKLI YAPISI

Metin Erol

Öz

Toplumsal yapı tek bir parça olmayıp bir çok parçalar oluşmaktadır. Bu parçaları birbirine bağlayarak bir bütün oluşturan etken, sosyal programdır. O nedenle her toplum yapısının birbirlerinin yerine konulamaz ve birbirlerinin görevlerini üstlenemez iki temel bağımsız değişkeni bulunmaktadır. Bunlardan birisi, parçalardır/öğelerdir. Diğeri ise programdır. Yapı diye kavramlaştırılan organizasyon, bu iki değişkenin birlikte görev almasıyla gerçekleşmektedir. Parçaların birbirlerine bağlanmalarını sağlayan program olduğundan programdaki değişmeler, yapıda da değişmelere yol açabilmektedir. Yapı içerisinde yer alan parçaların, ayrı bir programla birbirlerine farklı şekillerde bağlanma olasılığı vardır. Dolayısıyla yapısal özellikler kader olmayıp o yapıyı oluşturan programla ilintilidir.

Anahtar Sözcükler

*Yapı, Parça, Grup, Organizasyon, Sosyal Program, Kültürel Kod.
Stratified and Contingent Structure of Society*

Abstract

A social structure is not a function of single body. It comes into existence as a result of a combination several of components. What makes this combination possible is the social programme. Therefore there are two main variables in every social structure, which cannot be replaced each other: The components and social programme. So called organization refer to the structure becomes real as there two variables work together. As the main duty of the social programmes is to connect the components to each other, changes in social programmes also lead to the changes in structures as well. Different social programme can always create the possibility of different connection of the pieces. As a result, structural features are not a fate but they are strongly linked to social programme which makes that structure.

Key Word

Structure, Components, Organisation, Social Programme, Cultural Code

Giriş

Toplum, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve askeri gereksinimleri nedeniyle birbirlerine bağımlı olan insanların oluşturmuş oldukları bir organizasyondur. Bu organizasyon, her biri kendi hayatını yaşamak durumunda olan toplumsal parçaların (birey, grup, topluluk) gayretleriyle oluşmaktadır. O bakımdan toplum bir bakıma insanların paylaştıkları sorunları birlikte çözmeye çabalarının ürünüdür. Başka bir deyişle toplum, grup ve birey, yaşam için gerekli olan, birinin diğerlerine feda edilemeyecek ve onların yerine geçemeyecek olan sosyal yaşamın temel öğeleridirler. Bununla birlikte 'toplum' diye kavramlaştırılan olguyu anlamaya çalışan 'Yapısal', 'İşlevsel', 'Yorumsamacı', 'Fenomenolojik' çatışmacı, 'tarihi maddeci' gibi bir çok yaklaşım ve modeller bulunmaktadır. Birbirlerinin alternatifleri olarak görülmedikleri sürece, elbette yaklaşım ve modellerin çokluğu ve çeşitliliği, topluma ilişkin sosyolojik bakış açısının güçlenmesi ve perspektifinin genişlemesinde önemlidir. Çünkü olaylara farklı değişkenler ve ölçütler çerçevesinden bakılmasını olanaklı kılmaktadırlar. Örneğin yorumsamacı ve fenomenolojik yaklaşımlar, eylem-anlam ilişkileri üzerinde dururken yapısalci yaklaşımlar, parçaların bir arada bulunuş tarzları üzerinde ve işlevselci yaklaşımlar ise bunların bir arada bulunuşlarının sonuçları üzerinde durmaktadırlar. Yorumsamacı yaklaşımda

eylem ve anlam, insan davranışlarının anlaşılmasında kilit kavramlardır. İnsanları, yaptıkları şeylerin bilincinde olan aktörler olarak görmektedir. Bununla birlikte zorlama, güç ilişkileri gibi problemler üzerinde durmamaktadır. Öte yandan işlevselci ve yapısalci davranışlarda yapı, eylemden önce gelmekte ve yapının kısıtlayıcılığından söz edilmektedir. Bu yaklaşımlar, toplumsal bütünün tekil parçalar üzerindeki belirleyiciliğini öne çıkartmaktadırlar. Sistem yaklaşımı ise parçalar arasındaki ilişkiler yani organizasyon üzerinde durmaktadır. Ancak bu farklılıklar, birbirleriyle uzlaşmaz değildir. O nedenle bu makalede tabakalı, olasılıklı yapı modeli oluşturulmaya ve bu yolla bir yandan bu yaklaşımlar uzlaştırılmaya, öte yandan da toplum ve yapı olgularına, bu uzlaşmanın sağladığı yeni perspektiften bakılmaya çalışılacaktır.

Aslında böyle bir girişimin bilimsel zorunluluğu da bulunmaktadır. Çünkü 20. yüzyıl başlarında geliştirilen yeni bilim anlayışıyla birlikte bilimdeki kesinlik anlayışı terk edilmiş ve yerine olasılık anlayışı yerleşmiştir. Bu durum bilimdeki tek nedenli açıklamaların sonu anlamına da gelmektedir. Yeni anlayışa göre hiçbir bağımsız değişkenin bir olgu üzerindeki etkileri, ötekilerden ne daha az, ne daha çoktur. Çünkü sosyolojik araştırmalarda da belirsizlik ilkesi geçerlidir. Yapıya bakıldığında bireysel eylemler, bireysel eyleme bakıldığında yapı gözlenememektedir. O bakımdan Giddens'in da vurguladığı gibi, " birey-toplum karşıtlığından söz etmek yerine, aralarında farklı seviyelerde karşıtlıklar bulunan ve bir hayli çeşitlilik gösteren toplumsal organizasyonların mevcudiyetini hesaba katmamız gerekir"(Giddens, 2003:7).

Tabakalı,olasılıklı yapı modeli, öteden beri sosyologların aklını karıştıran bir konuya da açıklık getirebilmektedir. Gerek Thomas, gerek Znaniecki olsun, başlangıçtan beri sosyal düşünürlerin karşı karşıya kaldıkları iki temel problemden söz ederler. Bunlar (Coser, 1977:515): a-Kültür ve sosyal organizasyon üzerinde bireyin karşılıklı bağımlılığı problemi; b-Birey üzerinde kültür ve sosyal organizasyonun karşılıklı bağımlılığı problemleridir.

Bu makalede önerilen yeni model açısından bunlar,öncelik-sonralık şeklinde değerlendirilmemesi gereken ve bütünü oluşturan temel yapı taşlarına ilişkin problemlerdir. Başka bir ifadeyle, tabakalı,olasılıklı yapı modeli açısından bakıldığında, problem olarak görülen değişkenlerin gerçekte bütünün parçaları olan bireyler, ve bireyleri, belli bir düzen halinde sıralayarak bütünün oluşmasını sağlayan ilişkiler ve bu ilişkilerin ne şekilde işleyeceğini tayin eden kültürel kodlarla ilişkili oldukları görülmektedir.

Tabakalı, olasılıklı yapı modelinin temel varsayımları şunlardır:a- Sosyal-kültürel gruplar, topluluğun kendi yaşama deneyimlerinin sonucu olarak oluşan ve kültürel kodlar şeklinde bireysel davranışları yönlendiren belli bir sosyal program aracılığıyla bireylerin birbirlerine bağlanmalarının ürünüdürler. b-O nedenle Toplum, bireylerin değil, yan yana duran sosyal-kültürel grup öbekleri arasındaki etkileşimlerin ürünüdür. Her toplumsal bütün ya da yapı, bir organizasyondur. c- Bütüne (yapıya) özgül niteliklerini kazandıran şey, gerek grupların nitelikleri, gerek bu gruplar arasındaki bağlanma şekilleridir. d- Gruplar arasında eşit olasılıklı çok sayıda farklı bağlanma biçimleri bulunmaktadır. Gözlem anındaki yapı ve yapısal özellikler, çok sayıdaki olası bağlanma biçimlerinden ancak gerçekleşmiş olana aittir. Bu olasılığın gerçekleşmiş olması, artık diğerlerinin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmediğinden gözlemlenen yapı sürekli değildir. d- Değişme ya aynı grup

içerisinde yer alan parçaların yeni bir programla birleşmesi, ya da farklı gruplara ait olan parçaların etkileşime girerek yeni bir programla yeni bir grup ya da olgu oluşturması yoluyla gerçekleşmektedir. İkinci türdeki değişme, birinci yapıların çözülmesi şeklinde gerçekleşebilir.

Yapıya ilişkin tabakalı,olasılıklı modelin, özellikle toplumsal değişme,farklılaşma ve yeniden bütünleşme ve terörizm konularına yeni bir perspektif getireceği düşünülmektedir.

I-Toplum Yapılarının Parçalı Özelliği

Toplum yapılarının tabakalı ve olasılıklı bir nitelik gösterdiği düşüncesi, onların parçalı özelliğinden kaynaklanmaktadır.Eğer bir bütün, iki ve daha fazla ögenin karşılıklı etkileşiminin sonucunda oluşuyorsa, bu yapılar çok parçalı olarak tanımlanmakta ve 'isomorfik yapı' şeklinde kavramlaştırılmaktadır. Bu yapıların ayırt edici özelliği, ne bütünün kendisini meydana getiren öğelerine, ne de tek tek öğelerin, bütünün özelliklerine sahip olmasıdır. Başka bir ifadeyle "bütünü oluşturan öğelerin kendi başlarına bir değeri yoktur"(Armağan, 1983:64). Çünkü öğeler işlevlerini bütün içerisinde kazanırlar. Pareto'nun deyişiyle, "bazı bileşimler, sonunda gerçek varlıklarınkilere benzer bir kişilik kazanan cisimlerde olduğu gibi sıkı sıkıya bağlantılı bir parçalar kümesi oluştururlar; böylesi bileşimler, çokluk parçalarının sayısından farklı bir adları olmasıyla belirlenirler"(Aron, 1973:97).

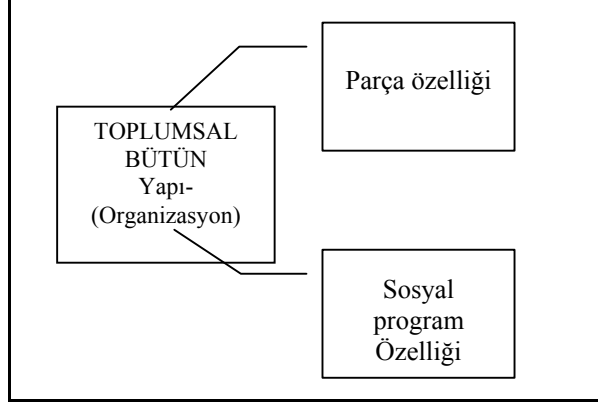
O halde her yapı, birbirlerinin yerine konulamaz ve birbirlerinin görevlerini üstlenemez iki temel bağımsız değişkenden oluşmaktadır. "Bunlardan birisi, parçalardır/öğelerdir". Diğeri ise programdır"(Davies, 1983 :100). Parçalar, organizasyonun kurulması ya da bütünün oluşması için gerekli olan yapı taşlarıdır. Program ise, öğelerin bir organizasyon ya da bütün oluşturacak şekilde aralarında etkileşimlerin kurulmasını sağlayan ilkeler,değerler,anımlar ve kurallar örüntüsü ya da bütünüdür. Program, aynen genetik kodlarda olduğu gibi belli iletiler(kodlar) vasıtasıyla öğeler arasında karşılıklı bağlanmaları gerçekleştirir ve böylece oluşan bütünün özgül niteliklerini ortaya korlar.

Toplumsal olgular da parçalı özellik göstermektedir. Çünkü sosyal olgular (grup, topluluk, toplum), iki ve daha fazla parça ve bütünün, bir sosyal program yoluyla eklemleşmesiyle ortaya çıkmışlardır. Nitekim toplumsal yapı tanımlamaları, bu gerçekliği ortaya koymaktadır.Örneğin bir tanıma göre toplumsal yapı denilince " bütün sosyal unsurları, fertleri, ilişkileri, sosyal sınıfları, sosyal tabakaları ve sosyal organizasyonları..., hepsini kapsayan kocaman bir çevreyi düşüneceğiz"(Nirun, 1976:94). O bakımdan toplumsal yapı, yekpare olmayıp bir çok parça ve bütün¹ ve bunların karşılıklı etkileşiminden oluşmuştur.Bu parça ve bütünler yerine göre birey olabildiği gibi gruplar da

¹Bu anlamda parça ya da bütün, " yerel bir konumu bulunan, kendini diğer gruplardan bir oranda yalıtılmış olan, kendi yaşamını sürdüren bir gruptur.Parça aynı zamanda bireyin sıkıca kaynaşmış olduğu sosyal bir gruptur. Duverger ise aynı olguyu 'bütün' sözcüğüyle kavramlaştırmakta ve "rol, statü ve davranışları belli bir kültür sistemiyle belirlenen, kendi aralarındaki yapılaşmış ve sistemleşmiş ilişkileri, diğer bir grup, topluluk ya da toplumlara dahil olanlarla giriştikleri ilişkilerden daha çok ve sıkı olan bireylerden oluşur" biçiminde tanımlamaktadır (Duverger, 1982:35).

olabilmektedir. Başka bir deyişle toplum yapılarının parçalarını birey, aile, akrabalık grupları, mesleki gruplar, köy ve kasaba toplulukları, kent toplumları gibi sosyal bütünler oluşturmaktadır. Bu bütünlere Gurvitch "kısmi" yapılar, Parsons "alt sistem" adını vermektedir. Yapıyı ortaya çıkartan ya da oluşturan şey, bu parça ve bütünlere birbirlerine bağlayan ilişkilerdir. Dolayısıyla "yapı, bu yapıyı meydana getiren sosyal kurumların, insan ilişkilerinin ve bunların karşılıklı etkileşimlerinden doğan sosyal değerlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütündür" (Kıray, 1964:15-16).

ŞEKİL:1
SOSYAL ORGANİZASYONUN TEMEL DEĞİŞKENLERİ

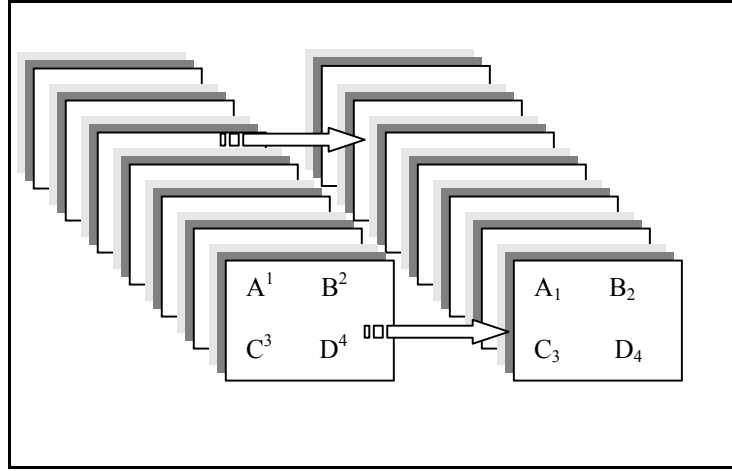
Şekil:1 de şemalaştırılmaya çalışıldığı gibi 'Organizasyon', bir toplumsal sistem içinde yer alan parçalar ya da kısmi yapılar arasında, ortak sosyal kodlar vasıtasıyla birbirleriyle gönüllü etkileşime girebilmeleri sonucunda oluşmaktadır. Yapıyı oluşturan ya da bizde yapı tasarımının oluşmasına neden olan şey, ortak sosyal kodlarla (ortak anlamsal içerik) düzenlenmiş etkileşimlerdir. Bireylerden beklenen davranışlar ile onların ortaya koydukları roller arasındaki örtüşmenin nedeni budur.

II-Toplum Yapısının Tabakalı Olasılıklı Yapısı

Bir işlek caddede hareket halindeki insanlara ya da bir mesire yerindeki insan kalabalığına yukarıdan kuş bakışı bakıldığında, onlardan her birinin her bir yana serbestçe hareket ettiği ve ötekilerle olan ilişkilerinden bağımsız olarak kendi başlarına davrandıkları gözlenecektir. Ancak bu insanlar göründükleri gibi kendi başlarına olmayıp sosyal-kültürel ilişkilerle birbirlerine bağımlıdırlar. Bunun nedeni, bireylerin, köy, kasaba, kent gibi yerleşmeler halinde ve aile, arkadaşlık, akrabalık, komşuluk, tarikat, işçilik, doktorluk, sendikacılık, öğretmenlik gibi çok çeşitli grupların üyeleri olmalarıdır. Bu ilişkiler ya da bağlar, bireylerin yalnızca kimi özgürlüklerini yok etmekle kalmamakta, onları aynı zamanda belli hiyerarşik gruplaşmalar biçiminde çeşitli kümelere ya da öbeklere de ayırmaktadır. Toplum, bu parçalara üye olan insanlar arasındaki etkileşimlerin bir ürünüdür. Başka bir anlatımla, "toplum, etkileşim yoluyla birleştirilmiş olan bireylerin sayısının sadece bir adıdır. Toplumda birey üstü olan geniş yapılar-devlet, klan, aile, kent ve ticaret sendikaları- sadece bu

etkileşimlerin kristalize olmuş halleridir” (Coser, 1977: 177). İşte toplum yapısı olarak kavramlaştırılan olgu, bu gruplar ya da tabakalar arasındaki organizasyon sonucunda biçimlenmektedir. Böylece yapı, çeşitli parçaların bir sosyal programla eklemleşmelerinden kaynaklanan bir organizasyondur. Böyle bir organizasyon olmaksızın aile ve akrabalık grupları, din ve mezhebe dayalı gruplar, etnik gruplar, köyler,kentler, yan yana duran ve aralarındaki etkileşimlerin tanımlanmamış ilişkilerle gerçekleştiği, tabakalar biçiminde varlıklarını sürdüreceklerdir (Şekil:2). Çünkü

Şekil:2
TOPLUMSAL YAPININ TABAKALARI OLARAK
SOSYAL-KÜLTÜREL GRUPLAR

bu tabakalar ya da özgül yapılar arasındaki organizasyonu gerçekleştirecek bir sosyal program olmadan parça ya da bütünler, yan yana duran tabakalar ya da kültür öbekleri biçiminde varlıklarını sürdürme eğilimindedirler. Sosyal program olmaksızın,ortada bir toplum değil ancak aileler yığını olmuş olacaktır.Bunun nedeni, bireyler arasında kurulan her toplumsal ilişkinin, belli bir anlamsal içerik çerçevesinde kurulmasıdır. Çünkü “İnsanlar arasındaki her tür ilişki toplumsal nitelik taşımaz; bireyin yalnız başkasının davranışına göre anlamlı bir biçimde yönlendirdiği etkinliği toplumsaldır²”(Giddens, 1995:41). Normlar, bu kaynaşma içerisinde karşılıklı beklentileri yaratmakta ve beklentiler de rolleri ortaya koymaktadır. Bu durum göstermektedir ki her toplumda kendilerine özgü hiyerarşileri bulunan bir çok tabaka bulunmaktadır. Toplum bu tabakalar ya da hiyerarşiler arasındaki organizasyon sonucunda bir yapıya kavuşmaktadır.

² Örneğin iki bisiklet sürücüsünün birbirlerinin varlığından habersizce çarpışması, herhangi bir doğa olayına benzer bir nitelik arz eder. Oysa başkasına çarpmaktan ve onun yol açacağı yaralanmalara, incitici sözlere, kavgalara ya da dostça uzlaşmalara neden olmaktan sakınma çabası, bir toplumsal etkinliktir.

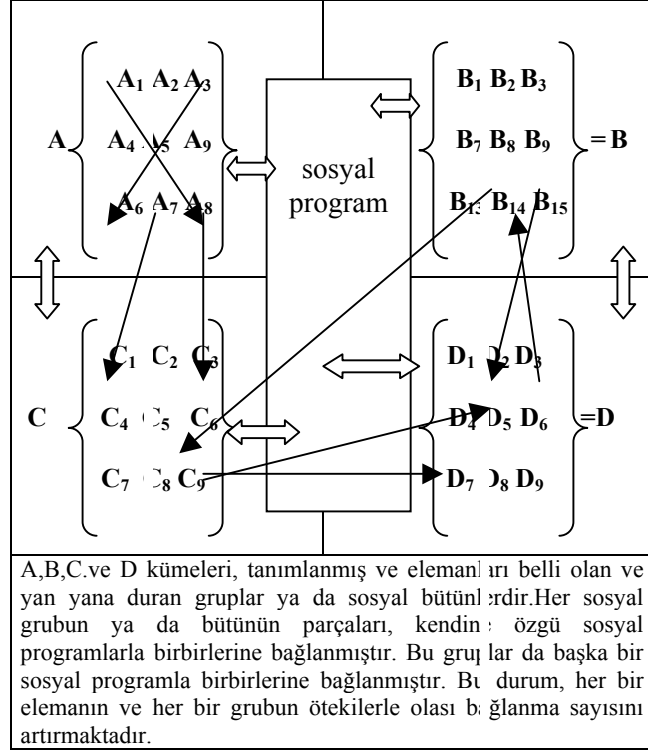
Toplumsal yapının, çok çeşitli ve çok sayıda ve kendi özgül programları bulunan hiyerarşilerin, bir sosyal program aracılığıyla örgünleşmesi sonucu ortaya çıkan bir olgu olması,yapıya olasılıklı bir nitelik kazandırmaktadır. Çünkü buna göre hiçbir yapı sabit ve alternatifsiz değildir. Bunun nedeni, şekil:3 de şemalaştırıldığı gibi her toplumsal kümenin bir çok parçayı içermesi ve bu parçaların gerek kendi aralarındaki ve gerekse diğer kümelere ait parçalarla çok farklı şekilde bağlanabilme olasılıklarının bulunmasıdır. Başka bir deyişle parçalar arasındaki bağlanmaya ilişkin olarak çok sayıda kombinasyon bulunmaktadır.Dolayısıyla bireyler arasındaki bağlanmalardaki değişmeler, toplumsal yapının parçaları olan grupların niteliğini; gruplar arasındaki değişmeler de toplum yapısının niteliğinde köklü değişmelere yol açacaktır³. Haliyle gözlemlenen yapı, gözlem anıyla sınırlı olmak üzere milyonca kombinasyondan ancak birisidir. Örneğin erişkin bir kadın, erişkin bir erkek ve bir çocuk düşünelim: Bu üç parça arasındaki ilişkiler, aile kurumuna özgü ilke,sosyal değer ve normlarla düzenlendiğinde meydana gelecek oluşum aile olacaktır. Eğer dini ilke,değer ve normlara göre bağlayacak olursak o takdirde meydana gelecek olgu dini bir grup,mezhep ya da tarikat olacaktır.Eğer eğitim kurumuna özgü ilke,değer ve kurallarla bağlandıklarında bir kreş, bir ana okulu ya da bir okula ait sınıf grubu olacaktır.Gözlemci, hangi an ve bağlamda incelediyse, sosyal grubu o ana ve duruma göre tanımlayacaktır.

Yapının olasılıklı modeline göre toplum da dahil olmak üzere her türlü sosyal olgu, sistemler arası hiyerarşinin bir ürünü olarak ortaya çıkarlar. Ancak her olgu içerisinde yer alan gerek öğeler ve gerekse öğeler arasındaki hiyerarşiler sabit ve değişmez değildir. Çünkü gerek bireylerin gerek grupların çok çeşitli ve çok sayıda ötekileriyle ilişki kurma ve ilişkilerinde seçim yapma nedenleri bulunmaktadır. Nitekim sembolik etkileşimciler, bir öğenin başka bir sistemin öğesiyle etkileşime girmesini, “seçim yapma (making choices)” sözcüğüyle kavramlaştırmaktadırlar (Ritzer, 1983:306). Seçim yapma, bireylerin daima karşı karşıya kaldıkları bir durumdur. Bunun nedeni, ilişki türleri ve konumların, artan ölçüde değişik ve çeşitli, ancak insanlar açısından eşit önemde görülmemeleridir.⁴Bireyleri belli toplumsal kümelere üye yapan, başka belli toplumsal kümelere üye olmaktan da alıkoyan toplumsal, ekonomik ve ekinsel

³ Örneğin parçalar, aile, aşiret, kabile gibi akrabalık temeline göre bağlanabilecekleri gibi mesleki gruplar ya da sivil örgütler olarak da bağlanabilirler. Bu farklı bağlanma biçimlerinden kaynaklanan iki ayrı yapının performansları da farklı olacaktır. Akrabalık sistemi temeline göre örgütlenmiş toplumlarda, sosyalizasyon süreçleri, her bir sosyal-kültürel grup için ayrı ayrı işlediğinden gruplar arasındaki bağlanmalar ve giderek dayanışma zayıf olmaktadır.Buna karşılık işlevsel farklılaşma esasına göre örgütlenmiş gruplar arasındaki karşılıklı bağlanmalar ve dayanışma daha güçlüdür .

⁴ Örneğin bir insanın arkadaşlık kümesindeki ilişkileriyle çalışma yerindeki ilişkileri eşit önemde ve özdeş nitelikte değildir.Ayrıca her birey her kümeye üye olamamaktadır.

Şekil:3
Toplumsal Bütün(Organizasyon)

etkenler vardır" (Ozankaya 1991:123). Böyle olunca belli bir yapıya ait ögenin, bu seçimler nedeniyle başka bir yapının öğeleriyle etkileşime girmesi, verili yapının güçlenmesine neden olabileceği gibi çözümlenmesine de yol açabilmektedir. Öte yandan bu yeni bağlanmalar, yeni organizasyonların ya da yeni toplumsal bütünlüklerin oluşmasıyla da sonuçlanabilmektedir⁵. Bu sonuçlardan her birinin farklı gerçekleşme olasılıkları bulunmaktadır.

⁵ Bu olasılıkların gerçekleşmesi ve gerçekleşmemesi bazen toplumlar için hayati olabilmektedir. Örneğin gerek Fransa ve gerekse Japonya olsun her ikisi de 18. yüzyılda benzeri toplumsal öğeler sahiplerdi. Yani her ikisinde de aristokrasi ve tüccar grupları bulunmaktaydı. Hak ve yükümlülük bakımından da benzerlikler göstermekteydi. Fransa'da aristokrasi ile burjuva sınıfı arasında yeni organizasyonlar kurulamamış ve bu durum bir ihtilal aracılığıyla sistemin çökmesine neden olmuştur. oysa burjuvazinin gelişimi süreci, Japonya'da aynı sonuçlara yol açmamıştır. Çünkü burjuva sınıfı ile aristokrasi arasında yeni organizasyonlar kurulabilmiş ve böylece yeni oluşumların ortaya çıkması, kurulu sistemin tasfiyesini gerektirmemiştir. Japon aristokrasi bürokrasi sisteminin öğeleri olan Samurai'ler, burjuva sisteminin öğeleri olan tüccarlarla etkileşime girmişlerdir. Gerçi Japon aristokrasisini temsil eden 'Samurailer' uzun yıllar ticaret yoluyla zenginleşmeyi, böylece 'burjuva' gibi yeni bir güçlü sınıfın ortaya çıkmasını engelleyebilmek için tüccarların gemilerini yakarak ticareti engellemeye çalışmışlardır. Ancak daha sonra bu iki ayrı sisteme bağlı parçaların eklenmesi, yıkıcı

Bu değişimin gerçekleşme olasılığını ise mevcut sistem sayısı ve aşağıda değinildiği gibi konum sayısı tarafından belirlenmektedir. Sistem ve konum sayısındaki artışlarla doğru orantılı olarak parçalar arasındaki farklı bağlanabilme olasılığı da artmaktadır. Bunlardaki artışlarla doğru orantılı olarak parçalar arasındaki farklı bağlanabilme olasılığı da artmaktadır. Bu olasılık, aşağıdaki formülle hesaplanabilir (Ağaoğlu, 1992: 21):

$$\text{Organizasyon sayısı} = n \cdot (2^n / 2 + n - 1)$$

n= Öge ya da parça sayısı

Bu düşünceler bizi, yapıların olasılıklı modeline götürmektedir. Yeni düşünce biçiminin temel varsayımı, hiçbir olgunun tek bir parça, aksine olguların parçalar arasındaki hiyerarşilerin sonucunda oluştuğudur.

Olasılıklı yapı modeline göre toplum da dahil olmak üzere her türlü sosyal olgu, sistemler arası hiyerarşinin bir ürünü olarak ortaya çıkarlar. Her olgu, parçalar arasında kurulması olası binlerce organizasyondan ancak bir tanesine göre sıralanması ve düzenlenmesi sonucu oluşmuştur. Organizasyon değiştiğinde olgu da değişime uğramaktadır. Dolayısıyla olguyu meydana getiren gerek parçalar, gerekse ilişkiler sabit ve değişmez değildir. Yani bir yapının üyesi olan öğelerin başka yapılara ait öğelerle etkileşime girme olasılığı bulunmaktadır. Bu olasılık gerçekleştiğinde her iki yapıda da değişimler meydana gelir. Olasılık düzeyini ise mevcut sistem sayısı ve aşağıda değinildiği gibi konum sayısı tarafından belirlenmektedir. Sistem ve konum sayısındaki artışlarla doğru orantılı olarak parçalar arasındaki farklı bağlanabilme olasılığı da artmaktadır. Toplumda birey üstü olan geniş yapılar-devlet, klan, aile, kent ve ticaret sendikaları- sadece bu etkileşimlerin kristalize olmuş halidirler” (Coser, 1977:177). O bakımdan, ”nihai olarak, sosyal etkileşimlerden, çok sık dokunmuş bir ilişkiler ağundan ve en çok sayıda bağıntı ve bağımlılıklardan başka bir şey değildir ve onun oluşumunda başka hiçbir şey yer almaz”(Werner, 2001:77). Bu özelliğinden hareketle Simmel, ’toplum’ kavramı yerine ‘toplumlaşma’ kavramını kullanmaktadır(Werner, 2001:77). Bu girişimi haklı gibi gösteren belki de en önemli neden, yapı kavramının ,sabit ve Durkheimci tarzda-toplumsal aktörlere dışsal bir olgu olarak alındığı vakit, eylemi mümkün kılan değil, daha ziyade onu kısıtlayan bir şey olarak görünmesidir. Oysa yukarıda da değinildiği gibi yapı, sürekli olmayıp anlıktır. Yapı olarak nitelendirilen şey, aslında kurulması olası bir çok kombinasyonlardan gözlemcinin gözlemlediği andaki durumdur.

sonuçları olabilecek çatışmaları engellemiştir. Japon toplumundaki bu eklemleşme, bir önceki güç kaynağı olan toprak mülkiyetine göre ortaya çıkmış aristokrasinin temsilcileri olan ‘Samurai’ler ile, para ve sermaye gücünün temsilcileri olan tüccarlar arasında kurulan evlilik bağlarıyla gerçekleşmiştir. Böylece servet kaynaklarının ve anlayışının değişmesiyle “fakirleşen samurailer’ ile, zenginleşen tüccarların evlenmeleri sonucunda tüccarlar, samurai’lerin ayrıcalıklarından, Samurailer ise tüccarların zenginliklerinden yararlanmaya başlamışlardır” (Benedict, 1965: 46). Bu yeni bağlanma biçimleri, her iki sistemin de varlıklarını bir süre daha sürdürmelerinde etkili olmuştur.

III-Toplumsal Yapının Temel Değişkenleri: Sosyal Program ve Sosyal Parça

Çok sayıda farklı toplum, topluluk ve grup tipleri bulunmaktadır. Bu tiplerden her birisi birbirlerini çağrıştıran ve birbirlerini destekleyen davranış kalıplarından oluşmuş bir bütündür. Bu bütün içerisinde her bir davranış diğerini hem tanımlamakta ve hem de gerekli kılmaktadır. Bu işleyiş toplumun yapısal özelliklerini oluşturmakta ve giderek dinamik özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu işleyişi sağlayan sosyal programdır. Sosyal program, belli öğeler arasında kurulması olası sayısız ilişkilerden birisini gerçekleştirerek o olguları belli bir organizasyon biçiminde bütünleştiren bir faktördür. Dolayısıyla her toplum yapısının iki temel değişkeni bulunmaktadır. Bunlar sosyal program ve parça/bütündür. İkisi birlikte sosyal bütüne kendi özgül niteliklerini kazandırmaktadır. Blumer'ın "toplum varlığını, aksiyon ve aktörlerde bulunur" ifadesindeki aksiyonu sağlayan sosyal programdır (Blumer, 1969:89). O nedenle sosyal program ve parça ve bütünler, toplumsal bütünün yapı taşlarıdır.

1-Sosyal Program

Daha önce de değinildiği gibi sosyal program, birbirlerini çağrıştıran ve birbirlerini destekleyen davranışlardan oluşan; her bir davranışın diğerini tanımladığı ve gerekli kıldığı, böylece yapının kendisini tekrar tekrar üretmesini olanaklı kılan kalıplaşmış ve davranışlar örüntüsüdür. Bu davranış kalıplarının arka planında, topluluğun kendi yaşama tecrübelerini içeren bilgi bulunmaktadır. Bu örüntü, sosyal olgunun varlık nedenidir. Nitekim Lewin'in de "grup üyelerini bir arada tutan ve birbirlerine benzemeye zorlayan, grubun çözülmesine yönelik güçlere direnen süreçler, grubun birliğini oluşturur" demektedir (Kışlalı 1992:137). İşte bu süreçleri işleten şey, sosyal programdır.

Sosyal programın iki alt değişkeni bulunmaktadır. Bunlar: a-Kültürel kodlar (İçerik: anlamlar); b-Normatif Sistem ve Hiyerarşi (Biçim: davranış kalıpları-kurumsal kalıplar)

Bu iki değişken birlikte parçaları bir 'bütün' haline getirmektedir. Yani parçaların birbirlerine eklenmelerini sağlayarak organizasyon ya da olgu haline dönüşmesini sağlayan faktör, sosyal programdır. Nitekim yapı kavramı, "işbölümü, statü farklılıkları, iletişim örüntüleri ile kurallar ve rol ilişkileri gibi normatif beklentileri kapsar" (Kağıtçıbaşı, 1988:216). Kültürel kodlar ve hiyerarşik yapı, parçaların bir bütün oluşturmasını sağlar. Örneğin sosyal bir bütün olarak "grup üyeleri arasında ortak yarar ve değerler vardır. Grubun bütün faaliyetleri ortak bir grup amacına yönelmiştir" (Dönmezer, 1984:187).

1.1-Kültürel Kodlar

Kültürel kod kavramı, kültür ve kod sözcüklerinden yararlanılarak geliştirilmiştir. "Mesajın işaret haline dönüşmesinde kullanılan simgeler ve bunlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne 'kod' adı verilir" (Cüceloğlu, 1992:76). Kültür kavramının ise makro ve mikro seviyede iki ayrı tanımı bulunmaktadır. Makro düzeyde kültür, insanların doğaya yaptığı her türlü ilavedir. Mikro alandaki tanımına göre ise kültür, anlamlar bütünüdür. Haliyle kültürel süreçler, "değer-koyma süreciyle aynı şeydir" (Werner, 2001: 65).

Kültürün mimarı insan olmakla birlikte bir kez oluştuktan sonra Durkheim'in de belirttiği gibi dışsallaşır ve insanların tutum ve davranışları üzerinde etkili olur. Bununla birlikte bu sürecin işlenmesi, insanlardan bağımsız

olmayıp onların katkılarıyla gerçekleşmektedir. Nitekim Lippmann'a göre(Harlak, 2000),insanların yaşam çevresi hem çok büyük ve karmaşık, hem de hızlıdır.İnsanlar bir çok kombinasyonu olan ilişkilerle başedebilecek kapasiteye her zaman sahip olamamaktadırlar.Oysa Dünyayı anlayabilmek, üzerinde düşünebilmek ve bazı konularda öngörude bulunabilmek isterler.O nedenle bu karmaşık ve süratli dünyayı anlaşılır kılacak çok daha basit haritalara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, kategorileştirme eğilimini artırmıştır. Bruner'a göre kategorileştirme, aynı zamanda bir kodlama sürecidir(Harlak, 2000:50).Kültürel kodlar, bu tür haritalardır. Böylece sözgelimi insanlar, öteki grubun üyelerini tek tek tanımak yerine-ki bu olanaksız ya da zaman alıcıdır-o gruba yönelik hazır kültürel kodlardan ya da haritalardan yararlanarak daha kolay ve hızlı hüküm verebilmektedir

Kültürel kodlar, bir kez yaratıldıktan sonra insanlar tarafından etki ve nüfuz altına alınamaz olan bağımsız bir varlık kazanır ve birey davranışları üzerinde zorlayıcı bir güç olarak ortaya çıkar. O nedenle ,”kültür insanın karşısına yabancı bir güç olarak çıkması sürecidir de”(Werner, 2001:66).

‘Kültürel kod’⁶ kavramı, kod ve kültür kavramlarından türetilmiştir.Her ikisinin de anlamını içeren bir kavramdır. Kültürel kodlar, kurumlaşmış anlam ve

⁶ Turner, kültürel kodlara “kök paradigma” adını vermektedir. Çünkü bu kavramı, birey için anlam kümelerini tanımlamak amacıyla kullanmaktadır.Ona göre ”bu paradigmalar, insanların davranış biçimlerini etkilemektedir”(Turner, 1974:67-68). Sosyal programa Wittgenstein, “Davranış repertuarı” (Bloor, 2002:224) ve Mardin ise “repertuar” adını vermektedirler (Mardin, 1992:257). Çünkü daha önce de değinildiği gibi kültürel kodlama, bir sosyal kategorileştirme sürecidir. Her bir kategoriye yerleştirilen öğelere belirli nitelikler ve anlamlar atfedilmekte ve grup elemanlarına ilişkin değerlendirmeleri ve açıklamaları içermektedir. Bu tür kategoriler çok sayıdadır.O nedenle bir kültüre özgü kategoriler toplamına repertuar adı verilmektedir. Pareto ise bizim ‘kültürel kod’ ya da ‘kültür kodu’ olarak kavramlaştırdığımız gerçekliğin iki alt değişkeninden söz etmektedir. Bunlar bakiye/tortu ve inhiraf/türevdir. Ona göre bakiyeler, insanları iş ve harekate sevkmede esas etkili kuvvettir (Freyer, 1968:163). Bakiye, insanları normal olarak herhangi bir eylem ve davranışa yönelten motiflerden, insanın kendi kendini kandırmak ve onun daha sonra eylem ve davranışlarını delillendirmek ve savunmak üzere ortaya koyduğu tesadüfi ve ferdi olaylar ve benzeri ilaveler çıkartılınca, geriye gerçek sevk ve tayin edici motifler kalıyor ki, bunlar bakiyelerdir. O bakımdan Freyer’in de yorumlamasıyla Pareto’ya göre bakiyeler, insani motiflendirmeden başka bir şey değildir (Freyer, 1978:1961). Dolayısıyla “motiften, yani bakiyeden fiil ve hareket çıkar...İnhiraf lar ise değişmez motiflerden yani bakiyelerden türemektedirler” (Freyer, 1968:164-165). Pareto’ya göre,”inhiraf lar,ayni bakiyenin tedarik edebileceği çeşitli elbise veya örtülerdir” (Freyer, 1968:165). Örneğin insanlarda, kendi gruplarından olan birisini öldürmesini yasaklayan çok etkili bir motif olduğunu düşünelim. Bu motif, insanı, üyesi olduğu gruba bağlayan bir bakiyedir. İşte bu bakiyeden şöyle bir inhiraf türetilir: İnsanı öldürmemelisin, çünkü onun ruhu senden intikam alacaktır. Yada öldürmemelisin, çünkü Tanrı, insan öldürmeyi yasaklamıştır.Ya da öldürmemelisin, çünkü öldürmek insanlığa aykırıdır. Psikoloji bilminde de kültürel kod kavramına yakın bir anlamına sahip olan ‘Stereotip’ kavramı kullanılmaktadır. Stereotip: Bireylerin gruplara yönelik değerlendirmeleri ve yargılarıdır(Harlak, 2000:xv).Katılık anlamına gelen ‘stereos’ ve iz anlamına gelen ‘tupos’ sözcüklerinden türetilmiştir (Harlak, 2000:42). Stereotip, çok daha karmaşık olan yaşamın ve çevrenin insan zihninde oluşmuş basit resimleridir.

davranış⁷ kalıplarıdır. Kültürel kodlar, belli özne ya da nesnelere atıfta bulunmaksızın, ya da gerekçeli olarak açıklanmasına gerek kalmaksızın bireyleri harekete geçiren(çünkü birey, bu davranışları yerine getirdiğinde grup tarafından olumlanacağına inanır), belli tutum ve davranış kalıplarını içeren kalıplaşmış anlam kümeleridir. “İnsanlar şeylere karşı, o şeylerin kendilerine verdikleri anlam temelinde aksiyonda bulunurlar” demektir(Blumer, 1969:1) Kültürel kodlar, bireylerin, olay ve olgulara bir gözle bakmalarını yani aynı anlamlar altında değerlendirmelerini sağlamaktadır. Böylece ”insanların davranış biçimlerini etkilemektedir”(Turner,, 1974:67).Pareto da kültürel kodlar için, “insanları iş ve harekate sevmeye esas etkili kuvvettir”(Freyer 1968:163). Örneğin ‘Yılan’,sözcüğü bir sürüngenin adıdır. Öte yandan ‘zehir’,insanları-öteki canlıları da- öldürebilen bir maddedir. O nedenle yılan–zehir ilişkisinden dolayı ‘yılan’ sözcüğüne aynı zamanda ‘tehlikeli’ anlamı da atfedilmiştir. ‘tehlike’ sözcüğü ise kaçınmayı çağırır. Dolayısıyla bir kalabalıkta ‘yılaaan’ diye bağırıldığında, orada bulunan bütün insanlarda dikkatli olma, kendini sakınma ve oradan kaçma davranışları görülür.Bu özelliklerinden dolayı kültürel kodlar, bireyler ve gruplar arasındaki tutum ve davranışları yönlendiren birer sosyal programdır.

Anlamlar ile eylemler arasındaki ilişkilere sosyologlar uzak durmamışlardır. Özellikle sembolik etkileşimciler, bu toplumbilimcilerin başında gelmektedirler. Başka bir deyişle “anlamlar ve semboller, sembolik etkileşimcilerin vurgu yaptıkları konuların başında gelmektedir”(Timasheff, 1967: 148). Çünkü. Ritzer’ın ifadesiyle de, “semboller, insanların objeleri anımsamalarına, kategorize etmelerine izin vermek suretiyle insanların sosyal ya da maddi dünya ile ilgilenmelerine olanak tanır. Bu yolla insanlar dünyayı düzenleyebilmektedirler. Semboller, insanların düşünme yeteneğini geliştirir, çeşitli problemleri çözme yeteneğini artırır”(Ritzer, 1983: 309). Bununla birlikte, “simgeler doğaları gereği yoruma izin verirler ve kendilerini kullananlara yorumsal manevra alanı sunarlar”(Cohen, 1995:15). O nedenle ortak algılama çerçevesi oluşturamazlar.

Kültürel kodlar ise simge ve anlamların kalıplaşmış halidir. tarihseldir ve belli dünya görüşlerinin taşıyıcısıdır. Çünkü simgelere göre daha katıdır. O nedenle ortak anlamlar ve semboller, bir grup,topluluk ya da toplumun paradigmasını oluşturan yapı taşlarıdır. Böylece bir mesajın grup üyelerince benzer şekilde yorumlanmasını olanaklı hale getirirler. Bu grup yaşamı açısından hayattır. Çünkü ortak bir algılama çerçevesi olmaksızın gönderilen mesajlar, farklı kişilerce farklı biçimlerde yorumlanacağından ortak davranışa yol açmazlar. Biyolojik organizmalardaki genetik kodlar gibi işlev görmektedirler. Bu özelliğiyle , bireyleri birbirlerine bağlayarak grup bütünlüğünün sürdürülmesini sağlamaktadırlar. Kültürel kodlar bu niteliğinden dolayı yapı içerisinde yer alan sosyal-kültürel gruplar arasında çekim ve itimlere neden

⁷ Durkheim, dinin ve ritüelin bir toplumun temel örgütlenme ilkelerinin hem bağlamını ve hem de kanalını sağladığını savunmaktadır. “Ritüel, insanların topluluğu yaşantıladıkları önemli bir vasıta” (Cohen, 1995:54).O bakımdan yapıya süreklilik kazandıran ve aynı zamanda sınır çizgilerini belirleyen kültürel kodlar içinde ritüellerin önemli bir yeri bulunmaktadır.

olurlar. Belli ilişki türleri açısından bazı parça ve bütünleri birbirlerine bağlarken, bazılarından uzaklaştırabilmektedir.

Kültürel kodların özellikleri şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak topluluk hayatında insanlar, kültürel kodlar kanalıyla hem üyesi olduğu topluluğun ve hem de kendi davranışlarının sınırlarını belirlemektedir. Çünkü kültür kodu, simge ve anlam kalıplarıdır. İkinci olarak uyulması gerekli bir takım bilgi ve davranış kalıplarını oluşturmalarıdır. Bireylerin davranışlarına rehber teşkil etmektedir. birey ve grupların tutum ve davranışlarına meşruiyet kazandırmaktadır. Üçüncü olarak Kültürel kodlar, bireylerin, olay ve olgulara bir gözle bakmalarını sağlamaktadır. Yani olayları ve problemleri aynı anlamlar altında değerlendirmelerini olanaklı kılmaktadır. Bu da, denetim mekanizmalarının gelişmesini sağlamaktadır. Kültür kodları arasındaki farklılıklar, ise anlam farklılıklarına ve giderek denetim farklılıklarına yol açmaktadır. Örneğin Japon toplumunda rüşvet, ulusal düzeyde skandal olarak değerlendirilirken Latin Amerika ve Ortadoğu ülkelerinde olağan ve sıradan sayılmaktadır. O nedenle kültürel kodlar, daha büyük grubun onayını almaksızın bireyleri harekete geçiren temel referanslardır. Dördüncü olarak bireylerin toplumsal kurallara ve konumlara ilişkin algılamasıyla birlikte, görüntüleri, sesleri, renkleri, sözcükleri, jest ve mimikleri anlamlandıran araçları birbirlerine bağlayan başlıklardır. Bu özelliğiyle kültürel kodlar, hem, "pratik bilinci" ve hem de "söylemci bilinci" içerir (Giddens, 1979:5).

Kültürel kodlar da, genetik kodlar gibi değişmezdirler⁸. Değişme, mevcut kültürel kodların başkalaşmasıyla değil, yeni anlam ve simgelerin kalıplaşması ve dominant hale gelmesi, ve giderek bu yeni kodların eskilerin yerine geçmesiyle gerçekleşmektedir. Nitekim bazı toplumbilimcilerin belirttikleri gibi, "insanlar, kendi yorumlamalarının temeli üzerindeki etkileşim ve aksiyonda kullandıkları sembolleri ve anlamları değiştirme yeteneğine sahiptir"(Ritzer, 1983: 148). İşte bireyler tarafından değiştirilen sembol ve anlamlar gruba mal olarak kalıplaştıktan sonra kültürel kod niteliğini kazanmaktadırlar. Kodlardaki bu değişme, konumlardaki değişmeyle ya da yeni konumların ortaya çıkmasıyla olmaktadır. Bu süreç, etkileşimlerin ve değişimin dinamiklerini oluşturmaktadır. Nitekim Gellner de benzeri bir görüşü dile getirmektedir. Ona göre "sembolik araçların kaçınılmaz biçimde taşıdıkları kararsız niteliği, toplumsal değişime kapı açmaktadır"(Gellner, 1970). O nedenle Nietzsche, kültürel kodları, 'iyi ve kötünün dili' olarak tanımlamıştır. Çünkü özellikle farklı gruplar arasındaki etkileşimlerde kültürel kodlar, bütünleşmenin ya da çatışmanın kaynağını oluşturmaktadır.

⁸ Biyolojik organizmalarda belirsizlik bulunmamaktadır. Bunun nedeni canlı organizmalarda, her bir görevi yerine getirebilecek tek bir parça ya da organ bulunmaktadır. O nedenle konumlar sabittir ve değişmez. O bakımdan biyolojik organizmada bulunan bir organın, bağlı olduğu sistemden ayrı olarak başka bir sistemle etkileşime girme olasılığı çok zayıftır. Çok zayıftır diyoruz, çünkü bu olasılık gerçekleşse bile sonucu 'hastalık' olarak tanımlanmaktadır. O bakımdan biyolojik sistemlerde belirsizlik değil, düzen vardır. "Biyolojik sistemlerde enerji, diğerine hakim olma amacı gütmeksizin ve tüm düzeyleri, bütünün çalışmasına destek olacak şekilde dayanışmalı bir düzen içerisinde etkileşerek öğeler arasında akar"(Capra, 1989:337).

Tüm bu özellik ve işlevlerine bakılarak kültürel kodların , bir yaşama stratejisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2-Konumlar (Normatif Sistem ve Hiyerarşi)

Sosyal-kültürel yapıya dinamizmini kazandıran şey, hiyerarşik yapılanmanın, katmanlar arasındaki etkileşimlere ve hareketliliklere olanak tanıma derecesidir. Çünkü her bir konuma özgü davranışlar kültürel kodlarda olduğu imgesel ve haliyle otomatik olmayıp kavramsal düşünceye⁹ dayanmaktadır. Bununla birlikte her konum, birer organizasyon olduğundan kendilerine özgü kültürel kodları bulunmaktadır. Konumlara otonomi kazandırarak onları kristalleştiren kültürel kodlardır.

Konumlar, rol ve statü örüntüleridir.Etkileşimleri belirli hale getiren şey, parçaların toplumsal konumlarıdır. "Karşılaşan iki insan birbirlerini özelliklerine göre, toplumsal durumlarına ve rollerine, içinde buldukları koşullara göre algılayıp değerlendirir" (Köknel, 1986:160).O bakımdan yapı bir bakıma konumlar hiyerarşisidir.Başka bir deyişle yapıyı gözlemlenebilir duruma getiren ilişkiler sistemi, gerek aynı konum ve gerekse konumlar arasındaki hiyerarşilerin ürünüdür. Yapının bu özelliği, Weber'in anlayıcı sosyoloji yöntemi anlayışını geliştirmesinin en önemli nedenidir. Çünkü Winch'in de belirttiği gibi, "anamlı davranış zorunlu olarak kurala bağlıdır"(Giddens, 2003:67).O nedenle sosyal olay içerisinde yer alan birey ya da grupların konumları bilinmeksizin eylemler açıklanamaz¹⁰.

Konumlar, hem etkileşimin yönünü ve hem de türünü belirli hale getirmektedir.Bunda her bireyin ötekilerle kendi konumlarıyla ilintili olan perspektiften ve sorun alanından hareketle etkileşimde bulunmaları rol oynamaktadır. Çünkü her konumun kendisine özgü sorun alanları olduğu gibi aynı sorunlara ilişkin farklı perspektifleri, olayları sorgulamada kullandıkları varsayımları ve kavramsal araçları bulunmaktadır. Bunlar birlikte benlik ya da kimlik diye tanımladığımız bireysel nitelikleri oluşturmaktadır. Haliyle bireyler, kendi konumlarından kaynaklanan benlik ya da kimlikleriyle etkileşimde bulunmaktadırlar. Benlik ya da kimliğin konumla ilintili olduğunu şu ifade daha iyi dile getirmektedir: „benlik, sunulan sahneden doğan dramatik bir etkidir”(Goffman, 1959 : 253). Haliyle, “bizim ötekilerle ilişkilerimiz değiştikçe benliğimiz de değişir” (Worsley, 1987: 480). Bireyin ötekilerle olan ilişkilerindeki değişme ise bireyin ya da ötekilerin konumundaki değişmelerle olanaklıdır. Örneğin bireyin konumunu evlat, baba/anne, öğretmen, müdür,

⁹ Kavramsal düşünce ile bilimsel düşünce eş anlamlıdır. Kavramsal düşüncede sözcüklerin anlamlarından çok anlamlar ile o anlamların ilintili olduğu nesler arasında nedensellik ilişkileri vardır. O nedenle kavramsal düşünce sorgulayıcıdır. Oysa kültürel kodlarda imgesel davranış vardır. Komutlara otomatik olarak itaat edilir ve nedenler sorgulanmaz. Dolayısıyla kavramsal düşünce toplumsal değişimin ve kültürel kodlar toplumsal düzenliliğin anahtarlarıdır.

¹⁰ Bu durum yöntem anlayışıyla ilgili olarak emik-etik yaklaşım ve niteliksel-niceliksel araştırmalara ilişkin tartışmaların yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bir etkileşim türünü salt etnometodologların dedikleri gibi o gruba dıştan bakarak anlayamayız. Ya da en azından yanılma olasılığı bulunmaktadır. Bunu ancak söz konusu ilişki halindeki bireylere konumlarını sorarak anlayabiliriz.

memur, işçi, işveren, mühendis, sosyolog, Hıristiyan, Müslüman, v.s şeklinde değiştirdikçe ötekileriyle olan ilişkilerinde de değişimler meydana gelecektir.

Her konumun kendisine özgü kültürel kodları bulunmaktadır.Kültürel kodların etkinliği, gruba bağlılık duygusunun kuvvetiyle orantılıdır.Bu açıdan üyeler arasındaki etkileşim ve biz duygusu önemlidir. 'ben' duygusu da biz duygusu içinde yani topluluk bilinci içinde gerçekleşmektedir. O bakımdan konumlar, yapının şekillenmesi açısından önemlidir. Konumlardaki değişimlere paralel olarak bireylerin tabi oldukları kodlar da değişiklik göstermektedir.

Konumlar ve bunlara bağlı beklentiler ise normlar aracılığıyla toplumsal nitelik kazanmaktadır. Ortak normlar, ortak beklentiler yarattığından grubu kristalleştiren, ortak normlardır. Dolayısıyla örfler, adetler, gelenekler ve törelerden söz ediyorsak, sosyal gruplardan söz ediyoruz demektir.

Bu sayıtlardan hareketle diyebiliriz ki bireyler kendi başlarına değil, grup normları doğrultusunda davranmaktadırlar.O nedenle toplum, bireyler arasındaki ilişkilerden çok, bireylerin oluşturduğu grupların etkileşimlerinin bir ürünüdür. Çünkü "norm, bir grup içinde hangi tür davranışın uygun, hangi tür davranışın ise istenmediği olduğunu belirten kurallar sistemine denir" (Özkalp, 1990:236).Ve bireyler bunlara uymak zorundadırlar. "Grup, her üyenin, kendi normlarını, yani değer, düşünce, tutum ve davranış kalıplarını peşinen kabul etmiş ve benimsemiş olduğunu varsayar"(Özkalp, 1990:237). Normlar, konumlar üzerinde ortak anlaşmayı sağladıklarından aynı zamanda grubun birey üzerinde uyguladığı bir zor ya da zorlama araçlarıdır. Buna karşılık grup üyeleri, normları hiçbir zaman zorlama araçları olarak değerlendirme eğiliminde olmazlar. Çünkü sosyal normların dayandıkları sosyal değer ve anlam kalıpları bulunmaktadır. Bunlar, norma uymama nedeniyle verilecek cezaları meşrulaştırmaktadır. 'Şeriatın kestiği parmak acımaz' inhirafında olduğu gibi. Bu durum, güven ortamının oluşumu açısından normların önemini ortaya koymaktadır. Fukuyama'nın da belirttiği gibi,"güvenin, üyelerinin ortaklaşa paylaştığı normlara dayalı, düzenli,dürüst ve işbirliği yönünde davranan bir toplumda ortaya çıkması beklenir. Bu normlar, Tanrı veya adalet gibi derin 'değerler' hakkında olabilir. Fakat aynı zamanda, davranış kodları ve çalışma hayatına ilişkin standartlar gibi dünyevi konuları da ele alır. Örneğin bir doktorun bize bilinçli olarak zarar vermeyeceğini biliriz"(Fukuyama, 1998:37).O bakımdan grubu kristalleştiren, ortak normlardır.

Konumlar, bireysel kimliklerin oluşumunda da önemlidir.Kimlik, ötekilerle olan etkileşimler esnasında oluştuğundan konumlar önemlidir. . "Kimliğimizi her zaman, önemli saydığımız öbür kişilerin bizde görmek istedikleri şeylerle diyalog içinde bazen de çatışma içinde tanımlarız. Bu öbür kişilerden bazılarını -örneğin ana babalarımızı- büyüdüğümüz geride bıraksak da, onlar yaşamlarımızdan çıkıp gitseler de, yaptığımız karşılıklı konuşmalar, yaşadığımız sürece içimizde sürüp gider"(Taylor, 1996:48).

İşte toplumun tabakalı yapısı, konumların normlar aracılığıyla standartlaşmanın sonucudur. Hiyerarşiler, konumların normlar aracılığıyla birbirlerine bağlanmalarının sonucunda oluşmaktadır. "Hiyerarşiler, bir topluluktaki insanların hepsinin, yalnızca dile getirilmeyen ahlaki kurallara bağlı olarak yaşaması beklenemeyeceği için gereklidir" (Fukuyama, 1998:36). Hiyerarşiler olmadan grup ve toplum diye tanımlanan olgular, olgu olma niteliklerini kaybederek insan kalabalığı haline dönüşeceklerdir. Bir başka

deyişle, “vazifelerin ayrılığı olmaksızın,ortada bir cemiyet değil ancak aileler yığını olmuş olacaktır”(Bruhl, 1970:189). Akrabalık sistemleri, aşiret yapıları, mezhep ve tarikatlar, mesleki örgütler, bürokrasi, çeşitli özel çıkarları temsil eden sivil toplum hiyerarşilere örnek olarak verilebilir.

Hiyerarşiler, toplumsal yapıya olasılıklı bir nitelik kazandırmaktadır. Bu olasılıklar,bir taraftan grup içerisindeki bireyler arasındaki karşılıklı bağlanma olasılığı, diğer taraftan da gruplar arasındaki bağlanma olasılıklarıdır. Haliyle her bir grup içindeki üye sayısı ve toplum içindeki grup sayılarındaki artışlar, toplum içerisindeki olası hiyerarşilerin sayısını(kombinasyonunu) da artırmaktadır. Bu durumda tarih sahnesinde görülen toplumların, katı yapılar ile esnek yapılar arasında geniş bir yelpaze oluşturmalarına yol açmaktadır.

Hiyerarşiler, belki bireylerin sınırlı derecedeki özgürlüklerini kısıtlamakta (özellikle kendini ifade etme), buna karşılık bir çok alandaki özgürlüklerini(korunma, barınma,beslenme v.s.) artırmaktadır. Örneğin kendi biyolojik varlığını sürdürme gücünden dahi yoksun olan özürü insanlar, öteki insanlardan pek de geri olmayan refah seviyesinde yaşıyorlarsa, bu hiyerarşilerin bir sonucudur. O nedenle gerek iş birliği ve gerekse iş bölümü, hiyerarşik yapıların ortaya çıkışına önemli katkılarda bulunan süreçlerdir.

Hiyerarşiler ya da "sosyal tabakalaşma, etkileşimleri sınırlandırmak eğilimi gösterir"(Lundberg, 1963:378). Özellikle akrabalık temeline göre oluşmuş konumlar arasındaki hiyerarşiler daha katı olmaktadır. Buna karşılık işlevsel farklılaşma temeline göre oluşmuş konumlar arasındaki hiyerarşi daha esnektir. Konumlardaki değişme ise, hiyerarşilerde de değişmeye yol açtığından bu durum, toplumsal piramidin oluşumundaki etkenlerin statik olmayıp değişir özelliklere sahip olduğunu ortaya koyduğu gibi toplumsal değişimin de yönünü ve hızını tayin edebilmektedir.

Grup dayanışmaları güçlü olan sosyal grupların, aynı zamanda güçlü ve ayrıntılı bir hiyerarşik yapıya ve oto kontrol sistemine sahip olduğu gözlenmektedir.Bu yapı, grup sınırlarını çok iyi belirleyerek bir yandan grup içindeki insanlar arasındaki belirsizliği ortadan kaldırmakta (grubun kendisinden ve kendisinin gruptan olan beklentileri açık olarak tanımlanmıştır), diğer yandan da bireyin kendisini güven altında hissetmesini sağlamaktadır.

Toplum, bir hiyerarşiler organizasyonu olduğundan yapı içerisinde yer alan hiyerarşilere bakarak iki ayrı toplum türünden söz edilebilir. Bunlardan birisi, aileler arasındaki dayanışma ya da ilişkilerin etkin olduğu toplumlardır. İkincisi ise mesleki gruplar ya da sivil örgütler arasındaki etkileşimlerin etkin olduğu toplumlardır. Gelişmiş ülkelerden olan Almanya ve Japonya, birinci gruba örnek olarak ve ABD, Kanada, Britanya ise ikinci gruba örnek olarak verilebilir. İkinci gruba giren toplumlarda bireysel başarılar önemli görüldüğünden bu toplumlar aynı zamanda bireyci toplumlar olarak da nitelendirilmektedirler.

Çıkar çatışmaları, birey ya da grupların amaçları ya da bu amaçlara ulaşmak için takip ettikleri yolların kesişme noktalarında ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan hiyerarşiler arasındaki organizasyon, aynı zamanda çıkar gruplarının oluşmasına neden olan zemini hazırlar. Hatta o zeminin kendisidir.Bu bakımdan çıkarlar görelidir. Konumlara göre farklılıklar gösterir.

2-Parça Özelliği

Her toplumsal yapıda aktarılmış semboller, üretici güçler ve toplumsal roller birlikte toplumsal bütünü ayırt edici niteliklerini oluşturmaktadır. O bakımdan her bir toplum, mikro düzeyde bireyler arasındaki etkileşimlerin sonucunda (aile,grup) ve makro düzeyde de gruplar arasındaki etkileşimlerin sonucunda (topluluk,toplum) oluşmuş bir organizasyon ya da bütündür. O bakımdan parçalar, olguların yapı taşlarıdır.Parçalar olmaksızın sosyal programdan ve hiyerarşilerden söz edilemez. Parsons, bizim 'parça' olarak kavramlaştırdığımız olgu/olgulara 'aktör' adını vermektedir.Ancak 'aktör' kavramı, sürekli olarak edilgenliği içermekte ve giderek 'yapı' kavramına, sabit,değişmez bir anlam kazandırmaktadır. Oysa 'parça' sözcüğü, bu anlamda nötrdür. Yani verilen rolleri oynayabildiği gibi yeni roller de oluşturabilir.

Maddi olguların parçaları atomlar,moleküller ve elementlerdir. Sosyal olguların parçaları ise birey,grup ve topluluklardır.Farklı niteliklerdeki parçalardan oluşmuş organizasyonlar farklı özelliklere sahiptir. Ancak fizik,kimya,jeoloji gibi bilimlerin konusu olan olgulara ilişkin parçaların kendilerini yeniden üretme yetilerinin bulunmamasına karşılık toplum yapısının parçaları canlı varlıklar olduğundan kendilerini yeniden üretme özelliği bulunmaktadır. Böyle olunca radyoaktif elemetleri bir tarafa bırakacak olursak doğa bilimlerinin konusu olan olgu ya da organizasyonlarda, dışarıdan bir zorlama olmaksızın kendiliğinden değişme özellikleri bulunmamaktadır. Oysa sosyal olgularda, hem yeniden üretim, hem de konumlar ve ilişkiler arasında seçim yapabilme nedeniyle kendiliğinden değişme eğilimi bulunmaktadır.Bu durum, belki de doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasındaki ayırdedici farklılığı meydana getirmektedir. Nitekim sosyal bilimlerde 'bilimsel yasa'nın olmamasının en önemli nedeni olarak bu özelliğin ileri sürülmesi yanlış olmayacaktır.

2.1-Sosyal Grupların Parçaları Olarak Birey

Küçük grupların parçaları bireydir. Bu olgular, bireylerin belli bir sosyal program aracılığıyla oluşmuş toplumsal bütünlüklere sahiptir. Bu yapılarda her birey, yeri doldurulamaz ve grup için vazgeçilemezdir. Grup normlarından etkilendiği gibi onları etkileyebilmektedir de. Bireylerin yaş,cinsiyet,gelir,öğrenim ve mesleki özellikleri, grubun organizasyonunu da belirlemektedir.Verilen statülere göre organize olmuş gruplarda genellikle işbirliğine dayalı bir organizasyon vardır. Bu yapılar, konumların değişmez niteliklerinden dolayı katı yapıdadırlar. Gerek üyelerinin yetenek ve donanımlarının düşük seviyelerde olması ve gerekse hiyerarşinin katı yapısı, bu tür grup üyelerinin seçim yapma özgürlüklerine sınırlamalar getirmektedir.Oysa işbölümü esasına göre kurulmuş organizasyonlarda kazanılan ya da sonradan edinilen konumlar belirleyicidir. Üyelerinin yetenek ve donanımlarının yüksek olmasından dolayı grup üyelerinin yeni koşullara adaptasyonunda problemler görünmemektedir. O nedenle bireylerin 'seçim yapma'¹¹ özgürlükleri çok daha yüksektir. Haliyle bu nitelikteki üyelerin oluşturdukları gruplar daha dinamiklerdir.

¹¹ Seçim yapma, diğer insanlarla ilişkiye girmede, mevcut normatif gereklerin dışında bir tarz arayışıdır. Ayrıca sosyal yaşam daima, bireyin diğer insanlara referansını içerdiğinden bu referans bireyin kimliği üzerinde bir tehdit oluşturduğunda, seçim yapma eğiliminde bulunur.

2.2-Toplumsal Yapının Parçaları Olarak Sosyal Gruplar

Biyolojik yeniden üretimin kaynağının 'insan' olmasına karşılık toplumsal yeniden üretimin kaynağını ise 'bireyin' oluşturmasıdır. Çünkü birey, sosyalizasyon süreçleriyle ve özel karşılıklı etkilerden, bağıntılardan oluşmaktadır. Birey, aile, akrabalık sistemi, komşuluk grupları şeklindeki sosyal çevrelerin kesişme noktalarında oluşmaktadır. Beklentiler, alışkanlıklar, zevkler, beğeniler, zaafılar, ihtiraslar sevinç, öfke, gibi duygu ve düşünceler ve duyguların dışı vurum biçimleri olan davranışların hepsi içine doğulan bu küçük grup içerisinde öğrenilmekte ve biçimlenmektedir. Başka bir ifadeyle, "sosyal gruplar fertlere şahsiyet kazandırır. Onların şahsiyetlerini etkiler, değiştirir ve geliştirir" (Baykur—Nirun, 1990:213). Werner'ın vurguladığı gibi, birey, "ancak sosyal rollerin konum ve şekli içinde, sonradan ortaya çıkan bir şeydir (Werner, 2001: 80). Ya da "birey, görülmez olan bir gövdenin gözle görülür bir üyesidir" (Harlak, 2000:30). Böyle olunca bireysel kimliği yani "benliği toplumsal yaşantının dışında düşünmek olanağı yoktur. Toplumsal yaşantının olmadığı, yani iletişimin olmadığı yerde benlik bilincinin oluşacağını düşünemeyiz" (Mead, 1970:383). Başka bir ifadeyle, "bir grup üyesi, diğer grupları kendi değer sisteminin sağladığı bakış açısının dışında algılayamamaktadır" (Harlak, 2000:39). Dolayısıyla toplum, bireyler arasındaki ilişkilerden çok, bireylerin oluşturduğu grupların etkileşimlerinin bir ürünüdür. O bakımdan Cooley'ın da belirttiği gibi, "sosyolojik çözümlenmelerde ne birey, ne de toplum önce gelme hakkına sahiptir. Çünkü toplum ve birey arasında karşılıklı etkinin bir etkileşimci süreci vardır" (Timasheff, 1967: 148). Bu etkileşimlerde görev alan temel yapı taşları ise grup ve topluluklardır. Böylece bu parçalar arasındaki "karşılıklılık temelinde etkileşim, nesneyi ve özneyi her biri kendi tarzında uzlaştırır" (Habermas, 1993:9). Ve yapı dediğimiz olgu ortaya çıkar.

Toplumsal parçaların niteliği, parçalar arasındaki karşılıklı bağlanmaları belirlemektedir. Parçaları kabile, aşiret, tarikat, akrabalık sistemi gibi toplumsal bütünlerin oluşturduğu toplumlarda parçalar arasındaki bağlanmalar, devlet aygıtının otoritesi ile gerçekleşmektedir. Bu tür yapılarda öğeler arasındaki karşılıklı ilişkiler zayıftır. Akrabalık sistemi temeline göre örgütlenmiş toplumlarda, sosyalizasyon süreçleri, her bir sosyal-kültürel grup için ayrı ayrı işlemektedir. Bu ise akrabalık sistemine oturan toplumların geleceğinde de toplumsal bütünleşmenin zayıf olacağı anlamına gelmektedir. Yani sosyal-kültürel gruplar arasında bütünleşmeyi sağlayan, karşılıklılık temelinde dayalı ilişkiler olmayıp merkezi yönetimin baskısı olmaktadır. Baskı ifadesinin kullanılmasının nedeni, ortak iradeye güvenme eğilimlerinin zayıf olmasıdır. "Tayvan, Hong Kong, Çin Halk Cumhuriyeti", bu türden yapısal özellikler gösterir (Fukuyama 1998:39). Oysa yine aileler arasındaki dayanışma üzerine kurulu olmasına yani toplumsal bir özellik göstermelerine karşılık Japonya ve Almanya'da ortak otoriteye boyun eğmeye değer verilmektedir. Bunun nedeni aileler arasında akrabalık temeline göre değil, ekonomi temeline göre oluşmuş kısmi yapılarıdır.

IV-Toplumsal Yapının Tabakalı Yapıları Olarak Sosyal Kültürel Gruplar

İnsanların yaşamı, grup yaşamı ile çevrenmiştir. Bu durum sosyal yasaların bir gereğidir. Çünkü "grup, kendini meydana getiren üyelerin kişisel

iradelerinden bağımsız olarak vardır (Öztürk, 1978:68). Ve bütün insanların yaşamı, kendi istemleri dışında bir sosyal grup olan aile üyeliğiyle başlamaktadır. İnsanlar bir ailenin içinde doğmakla yalnız o ailenin üyeliğini değil, aynı zamanda akrabalık grupları, dini gruplar gibi o ailenin bağlantılı olduğu başka grupların da üyeliğini kazanmaktadır. Ancak bireyler, yaşamlarının ileriki yıllarında ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine bağlı olarak oluşan tercihlerinin sonucu olarak çok değişik mesleki, ideolojik ve politik gibi başka grupların üyeleri durumuna da gelebilmektedirler. Böylece "bireyler, gruplarında egemen olan referans noktalarına ve normlara uyarak, benlik imgelerini geliştirmekte ve grup içinde bir statü kazanmaktadır" (Bilgin, 1995:4). Dolayısıyla bireyin yaşamı çeşitli sosyal grup veya kategorilere aidiyet çerçevesinde gerçekleşmektedir". Yani bir gruptan uzaklaşmalar bile bu durum başka bir gruba yaklaşmayla sonlanır. O bakımdan sosyal gruplar, toplumsal yapının en önemli parçalarıdır.

İlke olarak izomorfik yapılarda parçalar, bütün içerisinde anlam kazanırlar. O bakımdan bütün içerisinde şekillenen sosyal grupların, nasıl oluyor da aynı bütünü parçaları oluyor şeklinde bir soru akla gelebilir. Sosyal grupların toplum yapısının parçaları olduğundan söz edilebilmesi için en az üç koşulun yerine gelmesi gerekmektedir. Bunlardan birisi, her bir sosyal grubun toplum yapısından ve dolayısıyla üst kültürden bağımsız olarak kendisine özgü niteliklerinin bulunmasıdır. İkinci olarak grup özelliklerinin bireysel davranışlarda dolaysız olarak gözlemlenebilmesidir. Üçüncü olarak da, grubun bu özellikleriyle insan ömründen daha uzun bir ömre sahip olmasıdır. Bu üç temel koşul, sosyal grupları, belli sınırlar yoluyla otonom kılmakta ve giderek parça olabilme niteliğini kazandırmaktadır.

Aslında sosyal grupların bu niteliklere sahip oldukları, yapılan grup tanımlarında varsayılmaktadır. Yani toplum yapısının parçalarının grup ve topluluklar olduğu, gerek 'topluluk' ve gerekse 'grup' tanımlarından çıkartmak olanaklıdır. Örneğin bir tanıma göre sosyal grup, "üyeleri arasında belli ilişkiler bulunan ve her üyenin grubun varlığını bilinçli olarak fark ettiği, iki ya da daha çok üyeden kurulu, nispeten sürekli bir insan topluluğudur"(Özkalp, 1992:231). Görüldüğü gibi tanım gereği her grup, belli ölçütlerle kimi insanları kendisine dahil ederken kimilerini de dışarıda bırakmaktadır. Bu tanımlamalar, 'topluluk sınırı' ve 'grup sınırı' düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Topluluk ve grup kavramları, bir insan grubu üyeleriyle ilgili olarak iki varsayımı içermektedir. Bunlar (Cohen, 1995:8): a-Bu insanların ortak bir şeylerinin olduğunu; b-Bu ortak şeylerin, onları öbür varsayımsal grupların üyelerinden önemli sayılabilecek derecede ayırdığını. O nedenle eğer sosyal davranışlardan söz ediyorsak, bireylerin kendi başlarına değil, grup normları doğrultusunda davrandıklarından söz ediyoruz demektir. Bu perspektiften bakıldığında toplumun, insanlar arasında kurulmuş tesadüfi ilişkilerden çok, farklı grupların normlarına göre sosyalleşmiş bireyler arasındaki ilişkilerin bir sonucudur. Dolayısıyla etkileşim halindeki bireyler, kendi adlarına değil, aslında aidiyet duygusuyla bağlı oldukları sosyal grupların mensubu olarak davranmaktadırlar. O ki bireysel davranışların arka planını sosyal gruplar oluşturmaktadır, o halde toplum yapısını oluşturan şey, gruplar arasındaki etkileşimler olmaktadır.

Sosyal grupların belli sınır çizgileri yoluyla birbirlerinden ayrıldıklarını bir piknik yerinde dolaysız gözlemlerle görmek olanaklıdır. Piknik alanlarında insanların, teker başlarına ya da toplu halde değil, gruplar halinde oturduklarını hepimiz görmüştür. İnsanları bu şekilde kümelenen şey, dolaysız gözlemlerle görülmesi de aslında grup sınırlarıdır. Dolayısıyla ,her grubun ve topluluğun, nerede başladığını ve bittiğini gösteren sınırlar bulunmaktadır. Bu sınırlar, grubun ya da topluluğun kimliğini barındırır ve bir bireyin kimliği gibi, toplumsal etkileşimin gerekliliklerinden doğarlar (Barth, 1969). Bu da gruplara, kendi başlarına varlıklarını sürdürebilen tabakalar olma niteliğini kazandırmaktadır. Dolayısıyla, sosyal grupları, toplum yapısının parçaları haline getiren şey, sosyal grupların bütünlük özelliğidir.

Her sosyal grup ya da organizasyon, bir sosyal bütün, bir sosyal olgudur. Bu bütün, iki ve daha fazla bireyin, belli sosyal program aracılığıyla bireylerin eklenmeleri sonucunda oluşmaktadır. Bunu sağlayan sosyal programdır. Böylece her sosyal grup, hem belli bir hiyerarşik yapıya ve hem de insan ilişkilerini düzenleyen belli ilke,değer ve kurallara sahiptir. Çünkü "toplumsal grupların başta gelen özellikleri, üyelerin rollerini belirleyen bir işbölümü, kural ve beklentilerin bulunmasıdır" (Lundberg, 1970:114). Bu şekilde birden fazla sosyal-kültürel grubun yan yana bulunması durumu, 'çok kültürlülük' sözcüğüyle kavramlaştırılmaktadır. Çünkü sosyal olarak "hiç bir toplum, üyelerine belirli düşünce, inanma ve davranma yollarını kabul ettirmedikçe varolamaz"(Aron, 1973:100).

1-Gruplara Parça Niteliği Kazandıran Faktör: Grup Sınırları

Sosyal-kültürel gruplaşmaların çok sayıda nedenleri bulunmaktadır¹². "Yerleşim kümelenmeleri, ulaşım araçları, kültür merkezleri, dil alanları, sınıf ayrımları, pazarlar arasındaki engeller, bölgesel farklılıklar, tarihsel olaylar ve toplumsal kurumların eşitsiz etkisi, son derece ayrılmış ve gruplaşmış bölgeler, halklar ve uluslar ortaya çıkartmaktadır"(Deutsch, 1966:187-188). Bu nedenle sosyal gruplaşma, bütün toplumlarda gözlemlendiğinden yaşama özgüdür, evrenseldir ve birlikte yaşamın doğal sonucudur. Bizi daha çok bu grupların sınırları ilgilendirmektedir. Çünkü her bir grubun özgül davranış kalıpları ve gerek kendisini ve gerekse ötekilerini anlamada kullandıkları özgül paradigmatları bulunmaktadır. Öte yandan grup sınırlarının gruplar arasındaki etkileşimlere sınırlamalar getirecek ölçüde derin olması, bu sosyal kültürel grupların bir bütün oluşturmadan tabakalar ya da kültürel gruplar halinde birlikte bulunmalarına yol açmaktadır. Yapıyı belirleyen ,bu gruplar arasındaki bağlanmalar değil, devlet kurumunun zorlayıcı gücü olmaktadır. Bununla birlikte

¹² Hatta bu nedenlerden bazıları, tarihsel perspektiften bağımsız. Örneğin Bingöl ili Karlıova ilçesine bağlı Hacılar köyünde yaptığım bir araştırmada iki köy arasındaki gruplaşmanın bütünüyle yerbağından kaynaklandığı görülmüştür. Önceden bir derenin vadi tabanında kurulu olan Hacılar köyünde bir arada yaşayan ve birbirleriyle akraba olan ailelerden bir kısmı heyelan nedeniyle afet programı kapsamında eski yerleşim yerinin 500 metre kadar ilerisinde ve dere yatağının dışında bir yere iskan edilmişlerdir. Aradan yaklaşık 8 yıl geçtikten sonra geriden kalan ailelerin, bu yere nakilleri gündeme geldiğinde akrabalarını yanlarına istememişlerdir.

toplulukların ve grupların sınırları mutlak olmaktan çok bağıntısaldır.Yani “sınırlar topluluğu öbür topluluklarla olan ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır”(Boon, 1981). Dolaysız olarak gözlemlenemez. Örneğin piknik yapmak amacıyla evlerinden açık alanlara çıkmış aileleri düşünelim. Aileler, kalın duvarlar arasından açık piknik alanlarına çıksalar bile, sınır çizgileri ve bütünlükleri bozulmaz, devam etmektedir. Yani bir ailenin bireyleri, diğer ailelere karışarak aynı türden ilişkilere girmezler.

Grup sınırlarının oluşmasında çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Bu etkenler şu şekilde özetlenebilir:

1.1-Fiziki nedenler (Coğrafi mekan):

Sosyal grupları ortaya çıkartan en önemli süreç, yüz yüze ilişkilendirir. Yani onların birbirlerine karşılıklı bakmaları ve birbirlerini şevkle aramaları, birbirlerine mektup yazmaları veya birbirlerinde öğle yemeği yemeleri, her türlü somut çıkarın ötesinde birbirlerini sempatik veya antipatik bulmaları, birinin diğerine yol sorması ve insanların birbirleri için giyinip süslenmeleri; gibi bu binlerce, kişiden kişiye cereyan eden, bir anlık veya sürekli, bilinçli veya bilinçsiz, geçici veya sürekli ilişkiler insanları birbirlerine bağlarlar. Bu ilişkiler yalnız bireylerin alışkanlıklarını, zevklerini, beğenilerini, zaafalarını ve ihtiraslarını, sevinç ve öfkelerini dışa vurma biçimlerini değil aynı zamanda duygu ve düşünce biçimlerini de şekillendirmektedir. Çünkü insanlar, öteki insanlarla kurdukları ilişkileri anlamlandırırken hep kendi grubundan öğrendiği varsayımları referans olarak kullanmaktadırlar. Turhan (1983:13)' in ifadesiyle ,bir grubun üyesi olarak birey, o toplumun kültürüne, kendi sosyal sınıfının kültürünün perspektifinden bakar.O bakımdan sosyal grubu meydana getiren faktörlerden birisi, grup içindeki şahıslar arası yakınlık derecesidir. “Kohezyon denilen yakınlık derecesi ve ölçüsü, sosyal grup içinde şahısları bir merkez etrafında toplamaya hizmet eder. Kohezyon derecesi, grup içindeki şahıslar arasındaki yakınlık veya uzaklık ile belli olur.Yakınlık derecesi, grubun büyüklüğüne, küçüklüğüne ve samimiyet derecesine göre değişir”(Baykurt-Nirun, 1990: 44). Bu bağlılık derecesi, gevşek veya sıkı olabilmektedir.

1940'lı yıllara kadar Türkiye' de fiziki mesafe ile sosyal mesafe birbirine denk düşmekteydi.Bu yıllara kadar özellikle ulaşım araçları teknolojisinin geriliği, ulaşım ağının yaygınlaşmış olmaması, ulusal pazarın darlığı, köylerde geçimlik ekonominin ağırlıklı olması, yazılı ve görsel basının etkin olmaması, okullaşma oranının azlığı gibi bir çok sorunlar, gerek köy yerleşmeleri ile kent yerleşmeleri; gerek kent-kent ve gerekse köyler arasındaki etkileşimleri olumsuz yönde etkilemiştir.Bu durum toplumsal değişme sürecinde Türkiye'de, gerek bölgeler, gerekse köy ve kentler arasındaki farklılıkları derinleştirmiştir.Bu durum, Türkiye toplum yapısının öğelerinin, tarım yapıları ve sanayi yapıları olmak üzere ikili bir yapı özelliği göstermesine yol açmıştır.

1.2-Sosyal nedenler

a-Grup Yapısı

Birey olmanın belki de en önemli özelliği, insanların daima belli bir sosyal grubun üyeleri olmalarıdır. Bu üyeliklerin bir kısmı doğumla birlikte başlamakta, diğer bir kısmı da bireyin seçimlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. İşte bu sosyal gerçeklik, belli bir grup ya da kolektif kimlik içerisinde bireysel kimliklerin ne şekilde ortaya çıktığının koşullarını da

içermektedir. O bakımdan grup yapısından söz ediyorsak toplumsal konular, konular arasındaki bağlanmalardan oluşan hiyerarşi, hiyerarşiyi meşrulaştırın normatif sistem ve konuların kombinasyonundan oluşan sosyal ortamlardan söz ediyoruz demektir. Bunlar hep birlikte yalnız grup yapılarını değil, sosyal sistemlerin sınır çizgilerini de oluşturmaktadır.

Güçlü grup içi ilişkiler, üyelerin öteki gruplarla ilişkilerini sınırlandırmaktadır. Bunda grubun merkezileşme özelliği belirleyici olmaktadır. Grubun "merkezileşme derecesi ve iletişim kanallarının sayısı bakımından gruplar farklılıklar gösterirler. Merkezileşme arttıkça grup üyelerinin etkinliği azalar" (Kağıtçıbaşı, 1988: 242).Grupta merkezileşme eğilimi arttıkça grup yapısı da otoriter bir özellik kazanır. "Grup isteklerine ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen üyeler grup dışına itilir.Bunların yerine yenileri alınır"(Öztürk, 1978: 68).

Grup yapılarının, üyelerinin tutum ve davranışlarını biçimlendirmede, düşünce ve kanaatlerini yönlendirme konusunda önemli etkisi bulunmaktadır. Grup normatif sisteminin üyeler üzerindeki etkisi, grup üyelerinin tutum ve davranış kalıpları bakımlarından birbirlerine benzer olmalarında önemli bir işlev görmektedir.Özellikle grup amaçlarıyla bireysel amaçlar arasında bir paralellik olduğu sürece bireyler, grupla olan bağlarını güçlendirmek amacıyla kendilerine referans önderleri(model) aramakta ya da kendilerini, yetenekler,kanaatler ve davranışlar açısından grubun diğer üyeleriyle karşılaştırarak benzerlik arayışına yönelmektedirler.Böylece grup içerisinde dayanışma ve bütünleşme düzeyi artmış olmaktadır.

b-Grubun Büyüklüğü

Küçük gruplara temel niteliğini kazandıran özellik, üyelerin karşılıklı bağımlılığıdır. Buna en tipik örnek olarak ikili,üçlü gruplar verilebilir. Ancak gruptaki üye sayısı arttıkça grup üyeleri arasındaki bağlar azaldığından grup üyeleri arasındaki ilişkilerin niteliği de değişmektedir. Örneğin, " ikili gruplarda var olan karşılıklı bağımlılık durumu eşitlik eğilimini artırmakta, bu tip gruplarda göreceli olarak zayıf konumda olan kişi bile görüşlerinde direnerek güçlü kişinin mutlak egemenliğini engelleyebilmektedir" (Hortaçsu, 1998:35). O bakımdan ikili gruplar uzlaşamama eğilimindedirler. Bu uzlaşmazlığın nedeni, "ikili ilişkilerde bir kişinin yerinin başkası tarafından doldurulamama özelliğinden kaynaklanmaktadır"(Wolf, 1950:46).

Grup üyesindeki artışlara paralel olarak ilişkilerin niteliğinde de değişimler meydana gelmektedir. Örneğin " üçlü gruplar ikili gruplardan niteliksel olarak farklıdır"(Wolf, 1950:48). Çünkü üç kişiden oluşan gruplarda üçüncü kişi, diğer iki kişinin ilişkisini pekiştirebilir ya da zayıflatabilir. Yani kontrol işlevini üstlenmektedir.O bakımdan üçüncü kişi, iletişim ortamının sosyal-kültürel boyutunu oluşturmaktadır.

Büyük gruplarda ise artan birey sayısı nedeniyle iş bölümü kaçınılmaz olmaktadır.İş bölümü ise rol ve statü farklılaşmasını kaçınılmaz kıldığından "büyük gruplarda, küçük gruplarda görülen eşit ilişkilerin aksine, güç ve etkinlik açısından eşit olmayan ilişkiler"ın olmasıdır (Hortaçsu, 1998:36). Büyük gruplardaki ilişkilerin temel özelliği,"bu gruplarda kişilerin bireyselliklerini yitirip belli işlevleri yerine getiren ve belli rolleri oynayan kişilere dönüşmeleridir" (Hortaçsu, 1998:36). Bu bakımdan büyük gruplarda kimse yeri

doldurulamaz değildir. O bakımdan “toplumsal çevre ne kadar büyürse, bireyin sabit bir gruba bağlılığı o kadar çözülmeye uğrar”(Werner, 2001:47). Bu durum, bireyin büyük gruplarda daha özgür olduğu anlamına da gelmektedir.

c-Kültürel Kimlik ve Grup Sınırları

Wolf'ın da belirttiği gibi "kültürel kimlik, bir topluluğun kendilerine özgü bir dizi gelenek ve uygulamalardan oluşan, belirli bir bilgi ve estetiğe dayalı ve tarihseldir".

Kültürel kimlik, ötekilerle olan etkileşimler esnasında oluşmaktadır. Bu etkileşim sürecinde sosyal-kültürel gruplar, "sosyal ilişki içinde kendi kimliklerini oluştururlar ve kendi grup konumlarını belirlerler"(Ayata, 1997:222). Bu süreç, aynı zamanda grup sınırlarının duvarlarının da örülmesinde işlev görmektedir. Çünkü bireylerin grupla olan bağlanmaları yatay ve dikey olmak üzere iki yönlüdür. Yatay bağlanmalar bireyin, grupla olan tanımlanmamış, geleneklere göre olan informel bağlanmalarını kapsamaktadır. Dikey bağlanmalar ise grubun örgüt yapısı içerisindeki bağlanmaları kapsamaktadır. Birey, bir taraftan yatay bağlanmalar yoluyla sosyal grupla bütünleşme çabası içinde olurken diğer taraftan da dikey bağlanmalar içerisinde şahsiyet olma, bir yer edinme çabasıdır. Bu çabalar, grubun normatif sistemi içerisinde kendisiyle ötekiler arasında bir takım farkların aranması ve inşa edilmesi yönündeki davranışları kapsamaktadır. Bu süreç, kimliğin ve kimliğe ilişkin bilincin gelişimi sürecidir de.

Bir toplumsal birimin (birey, grup, topluluk, toplum) kimliği,” onun bir başkasından farklı olduğu, diğerlerine indirgenemeyeceği yönündeki bilincidir” (Bilgin, 1995: 4). Bu bilinç, grup içinde oluşmaktadır. "Bu kavram bir idealle birlikte, kendine ve kendi özel varoluş biçimine sadık kalma ideali ile birlikte ortaya çıkıyor"(Taylor, 1996:45). Bu da bireyin gruba aidiyet duygusuyla bağlanmasını sağlamaktadır. Bunun en önemli nedeni, bireyin kendisini ancak kimliğinin oluşumu sürecine katkıda bulunan güçler arasında güvende hissetmesidir. Çünkü "Sosyal yaşam daima, bireyin diğer insanlara referansını içerir"(Bilgin, 1995: 58-59).

d-Grup Sınırlarının Çözülmesi

Verili bir sosyal sisteme ya da sosyal bütüne ait bir ya da birden fazla parçanın, başka sistemlerle etkileşime girmesi, o sistem açısından hayati öneme taşımaktadır. Çünkü sosyal sistemler de, biyolojik sistemler gibi yaşayan, diğer bir deyişle canlı sistemlerdir. Nitekim Cooley'in , “toplum, her biri özel bir fonksiyona sahip olan farklılaşmış parçalardan oluşan yaşayan bir bütündür” şeklinde yaptığı tanımda bu özellik vurgulanmaktadır (Timasheff, 1967:145). O nedenle sosyal sistem ya da bütünler de kendi kendilerini düzenler ve yenilerler. Bunları, üzerinde daha sonra durulacağı gibi öğeleri arasındaki enerji akışıyla , diğeri de geribesleyim (feed-back).yoluyla gerçekleştirirler. O nedenle sosyal sistemin kendini düzenleme ve yenileme işlevlerini yerine getirebilmesi, sistem içinde yer alan parçaların sıkı işbirliğine bağlıdır.

Bir sosyal-kültürel grubun öğeleri arasındaki bağlanmaların zayıflanmasında çeşitli faktörler rol oynayabilmektedir. Bunlardan birisi grubun büyümesidir. Grubun büyümesi ve buna dayalı olarak grup üyeleri arasındaki ilişkilerin azalması , ortak kültürün en azından değerler alanındaki merkeziliğini ortadan kaldırmaktadır. Bir başka neden grup üyeleri arasında, aralarındaki ortak noktaların diğer gruplara üye olanlara oranla daha az olduğu hissine kapılmaları.

Bu durum, grup sınırlarını zayıflatmakta ve grubun bütünleştirici gücünü azaltmaktadır. Bir başka neden, grubun üyelerinin başka gruplarla olan bağlanmalarını güçlendirmeleridir. Diğer bir deyişle gruplar arası çapraz bağlanma olasılığındaki artışlar, grup sınırlarında zayıflamalara yol açabilmektedir. Örneğin bir birey, bir dini grubun üyesi olarak dünyaya gelebilir. Daha sonra öğrenim yoluyla edindiği mesleki bir gruba da üye olabilir. Bu şekilde ortaya çıkan çapraz üyelikler, bireyin dini gruba olan bağlanmalarını zayıflatabilmektedir.

Grup sınırlarının çözülmesi süreci, aslında toplumsal değişimin de en önemli aşamalarından birisini oluşturmaktadır. Çünkü örnek olay olarak bakacak olursak son Irak yönetiminde de görüldüğü gibi hiçbir katı yapılı sistem kendisini tasfiye etmemekte ya da edememektedir. Bunu sağlayan hep başka güçler olmaktadır. İç dinamikler açısından yeni güçlerin oluşması, belli bir yapıya ait olan öğelerden bir kısmının, yeni bir programla birbirlerine yeniden bağlanmalarının sonucunda oluşmaktadır.

1.3-Anlamsal kalıplar ve İletişim

Sosyal grupların varlıklarını sürdürebilmelerinin en önemli nedeni, üyelerinin kendi aralarındaki ortak noktaların, başka bir topluluğun üyeleriyle paylaştıklarından daha fazla olduğu duygusudur. Çünkü gündelik hayatımızda "bizi ötekilerden ayıran nitelik ve özelliklerden çok, bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkilere yer ya da öncelik veririz"(Güvenç, 1994:3). Bu durumda," bir topluluğun üyeleri, kendi aralarındaki önemli farklılıkları tanısalar bile, aralarındaki benzerliklerin öteki topluluğun üyelerine benzediklerinden daha fazla benzediklerini de varsayarlar" (Cohen, 1995:19).Bu durum sosyal-kültürel grupların varlıklarını sürdürmelerinin en önemli nedenidir. Çünkü "topluluklar karşılıklı güvene dayanır ve bu duygu olmadan kendiliğinden ortaya çıkmazlar"(Fukuyama, 1998:36). Güven duygusu, bireyin gruba sıkıca kaynaşmasını sağlamaktadır.Bu da grup sınırlarını belirginleştiren bir faktördür.

Güven ortamını oluşturan çeşitli etkenler bulunmaktadır.Bunlardan birisi grubun ortak amaçlarıdır. Tanım gereği "grup üyeleri arasında ortak yarar ve değerler vardır.Grubun bütün faaliyetleri ortak bir grup amacına yönelmiştir"(Dönmezer, 1984:187). Turhan'ın da belirttiği gibi(1983 :205-206), grup üyelerinin ortak amaçlar nedeniyle birbirleriyle etkileşim kurmaları esnasında bir grup ideolojisi gelişmektedir. Bu ideoloji, grup üyelerinin davranışlarını standartlaştırmaktadır.. Çünkü " grup ideolojisi müşterek inançlardan, müşterek kıymetlerden ve müşterek normlardan teşekkül eder"(Turhan, 1983: 205-206). Bunda, grup ideolojisinin, grup üyelerinin toplumdaki beklemelerini belirlemesi etkili olmaktadır. Örneğin bu anlamda "din ve mezhepler, toplum üyelerini birbirlerine bağlayan, dayanışmayı sağlayan birer grup bilincidir"(Türkdoğan, 1995:185).

Bireylerin önünde peşinden koşacakları ortak amaçların bulunması geleceğe ilişkin belirsizliği ortadan kaldıran önemli bir faktördür. Bu da grup üyelerini sıkıca birbirlerine kaynaştırmaktadır.

Grup ideolojisi, duygu ve düşünce sistemi, diğer gruplardan ve toplumdaki beklenenleri bakımından grup üyelerinin tutum ve davranışlarını farklılaştırmaktadır.Çünkü beklentileri yaratan ortak anlamlar, değerler ve kurallardır. Oysa bir toplumda aynı semboller kullanılsa bile bunların anlamları ve

değerleri kültür gruplarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Çünkü Simgeler, başka şeylerin yerine geçen ya da onları temsil eden kavramlar, işaretlerdir. Ancak bu temsil, tam anlamıyla açık seçik değildir. Daha çok simgenin temsil ettiği şeylerin, grup ya da topluluk üyeleri arasında ortaklaşa olarak paylaşılmasını olanaklı kılacak şekilde genel olarak ifade eder. O bakımdan anlamlar ve değerler ötekilerle olan etkileşimler sonucunda öğrenilmektedir. Sözelimi 'arkadaşlık', kavramının anlamını, kendilerine arkadaş diyen insanların aralarındaki ilişkileri, yardımlaşma biçimlerini, tutum ve davranışlarını gözleyerek öğreniriz..O bakımdan simgeleri, toplumdan öğrensek bile onların anlamlarını kendi deneyimlerimiz sonucunda ve kendi grubumuzdan öğreniriz. O nedenle aynı simgeler, sosyal gruplara göre farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu durum, gruplar arasında yakınlaşma ve uzaklaşmalara yol açmaktadır. Dolayısıyla "bir toplum üyelerinin kendi kültürlerini tercih etmeleri, kendi kültürlerini üstün görmeleri grup içinde sosyal kontrolü kuvvetlendirir. Bu nedenle kültür taassubu bütünlükte grup içi ilişkilerde olumlu, gruplar arası ilişkilerde ise olumsuz etki yapar" (Dönmezer, 1984:193).

Grup sınırlarının oluşmasının bir başka nedeni de iletişimidir. Başka bir anlatımla "her iletişim faaliyetinin bir içerik bir de ilişki olmak üzere iki düzeyinin bulunmasıdır"(Cüceloğlu, 1992:21). Bunlardan "ilişki düzeyi içerik düzeyine anlam veren çerçeveyi oluşturur" (Cüceloğlu, 1992:21). Anlamlar ise aynı zamanda belli davranış repertuarlarını da içermektedir. Başka bir deyişle bir şeyden söz etmek demek, "salt sözel bir edime değil, bu tür açık sözelleştirmelerin örüldüğü bütün davranış örüntüsüne gönderme yapmak demektir"(BOOL 2002:224). Anlamlar, toplumsal kimlikle ilgilidir. Örneğin kral, efendi, köle, Alevi, Sünni gibi. Eğer bu sözcüklerin anlamları bir yana bırakılırsa geriye insan diye kavramlaştırılan nesnelere kalacaktır. Benzer şekilde ev, kimileri için bir bina, kimileri için yaşanılan yer, kimileri için mülkiyet, kimileri için sığınılacak liman, kimileri için sevgi ve şefkat kaynağı, kimileri için şiddet ifade edebilir. Dolayısıyla 'ev' sözcüğünün yaptığı çağrışımlar, bireylerden bireylere farklılık gösterebilir.

1.4- Psikolojik Nedenler

Sosyal bir varlık olarak insanların duydukları bazı psikolojik ihtiyaçları, grup yapısının sağlanmasında önemli işlev görmektedir. Bu ihtiyaçlar üç başlık altında sınıflandırılabilir(Bilgin, 1995:6):

a-Dahil olma ihtiyacı: Buradaki temel fikre göre her insan yeni bir gruba girdiğinde kendini diğer üyeler tarafından kabul edilmiş, aralarına alınmış, değerli bulunmuş hissetmek ister. Grup için olumlu bir konumda bulunmaya, marjinal olmamaya çalışır. Bu ihtiyaç, her bireyin sosyal olgunluğuna ve sosyalleşme düzeyine göre gruptaki tutumları şekillendirir ve belirler. Olgunluk ve sosyalleşme düzeyi düşük olanlarda bir tür bağımlılığa, yüksek olanlarda ise özerkliğe ve karşılıklı bağımlılığa yol açar. Özellikle, "etnik gruplar arasında oluşan sınırların varlığı, dışlama, dahil etme gibi sosyal süreçlerin varlığıyla ilintilidir"(Barth, 2001:12).

b-Kontrol ihtiyacı: Bu ihtiyaç, grupta olup bitenlerden sorumlu olmayı ifade eder. Grubun yeni üyeleri, bir yandan kendilerinin, öte yandan diğer üyelerin sorumluluğunu bilme isteğindedir; özellikle grubun amaçları, yapıları, etkinlikleri ve gelişimi gibi konularda karar alınırken kendi etkisini hissetme peşindedir. Bu ihtiyaç, sosyalleşme düzeyi düşük olanlarda

otokrat(mutlak ve nihai sorumluluğu isteme), yüksek olanlarda demokrat tutumlara (grup kontrolünü paylaşılmış sorumluluk açısından isteme) yol açar. Hiyerarşi, insanlar arasındaki ilişkileri sağlayan bir başka faktördür. Astın üste saygılı, itaat, üstün asta karşı gösterdiği iyilik, koruma, egemen olma ya da övme duyguları, özette hiyerarşinin değişik katlarında yer alan topluluk üyelerinin birbirlerine karşılıklı olarak besledikleri duygular. Hiyerarşiyle ilgili duygular, hiyerarşik toplu yapılarının sürmesini sağlar.

c-Sevilme ihtiyacı: Yeni üyeler, diğerleri tarafından sevilme, yerleri doldurulamaz olma yönünde bir arzu duyarlar. Sosyalleşme düzeyine bağlı olarak bu ihtiyaç ya çocukça, ya sahiplenici, imtiyazlı, aşırı kişiselleştirilmiş ilişki arayışına ya da savunma ve telafi mekanizmalarından uzak, oldukları gibi kabul edilme çabasına yol açar. Bu bakımlardan bir grubun bütünleşmesi ve üyelerinin karşılıklı dayanışması ile gruba dahil olma, kontrol ve duygusal ihtiyaçların doyumunu arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Grup isteklerine ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen üyeler grup dışına itilir. Bunların yerine yenileri alınır (Öztürk, 1978:68). Özellikle grup amaçlarıyla bireysel amaçlar arasında bir paralellik olduğu sürece bireyler, gruba olan bağlarını güçlendirmek amacıyla kendilerine referans önderleri (model) aramakta ya da kendilerini, yetenekler, kanaatler ve davranışlar açısından grubun diğer üyeleriyle karşılaştırarak benzerlik arayışına yönelmektedirler. Böylece grup içerisinde dayanışma ve bütünleşme düzeyi artmış olmaktadır.

Grubun üyeleri üzerindeki baskıların bir nedeni olarak sevilme ihtiyacına dayalı olarak bireyin gruba olan bağlarını güçlendirme eğilimi düşünülebilir. Çünkü Simmel'in de belirttiği gibi, "sosyal bağımlılıklar kişiyi şekleştiren" (Werner, 2001:49). Örneğin bireyin gruba olan bağlarının güçlü olduğu dini ve etnik gruplarda, insanların grup kimlikleriyle tanınma talepleri güçlüdür. Bu durum, bireylerin kendi kimliklerini görmezlikten gelerek onları tek örnek bir kalıba girmeye zorlamaktadır.

d-Tanınma İhtiyacı: Grup sınırlarını belirleyen faktörlerden birisi de sosyal-kültürel gruplar arasındaki çekimler ve itimlerdir. Özellikle çok kültürlü yapılarda toplumun hiyerarşik yapısı içerisinde hak, görev ve ayrıcalıkların sosyal-kültürel gruplar arasındaki dağılımında görülen eşitsizlikler, bu gruplar arasındaki çekim (dahil etme) ve itimlerin (dışlama) en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. "Çok kültürlü bağlamda son kertede büyük bir önem taşıyan tanınma isteği, öncelikle, bireyin kültürünün ve onun kültürel kimliğinin tanınması biçiminde yansır" (Wolf, 1950:87). Bu durum, yapı içerisindeki parçaların karşılıklı ilkesi çerçevesinde bağlanamadıkları toplum yapılarının tipik özelliğidir. Çünkü "Çok iyi dengelenen bir karşılıklı ilkesi, bizleri başkalarının kanılarına bağımlılıktan kurtarır...Eksiksiz karşılıklı ilkesi, olanaklı kıldığı amaç birliğinin yanı sıra, kanıları izleyerek, kendimizin dışına sürüklenmememizi güvence altına alır" (Taylor, 1996:59-60).

Tanınma problemi, bir yapı içerisinde yer alan kimi kültürlerin ve kimliklerin görmezlikten gelinmesi ya da yok sayılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İşte "bireyin ya da grubun biricik kimliği, onları başkalarından farklı kılan ayırıcı özellikleridir. Göz ardı edilen, es geçilen, egemen ya da çoğunluğa özgü kimliğin içinde eritilen farklılık işte tam da bu farklılıktır" (Taylor, 1996:52).

V-Olasılıklı Yapı Modeli Açısından Değişme

Değişme olgusuna ilişkin görüşlerin özellikleri üç genel başlık altında toplanabilir: a-Değişme kaçınılmaz ve zorunlu bir süreç olarak ele alınmaktadır.b- Değişme olgusuna toplum yapısı gibi ya genel bir perspektiften, ya da kurumsal düzeylerde (ekonomi, hukuk, aile, eğitim, din,yönetim gibi) bakılmaktadır.c-Değişmenin lokomotifini olarak bazı değişkenler daha önemli görülmektedir.(Örneğin Marx, ekonomik değişkeni ya da üretim tarzını, Weber, rasyonel düşünceyi, Parsons değerleri, Durkheim, nüfus artışını değişimin lokomotifini olarak ele almışlardır).Davranışçı yaklaşımlar ise değişimin anahtarı olarak bireyi görmektedirler.

Bu görüşler, bazı yönlerden eleştirilmektedir. Bu eleştirilerden birisi,iç ya da dış etkenler üzerinde odaklanmalarının sonucu olarak bu kuramlardan bazıları toplumları açık sistemler olarak, bazıları da kapalı sistemler olarak ele almaktadırlar. Champagne'ın da belirttiği gibi (1990:53), Neo Marksistler, fonksiyonalist teoriyi, değişimin lokomotifini olarak yalnızca iç dinamikleri vurguladıklarından dolayı eleştirmektedirler. Oysa Wolf (1982:5),ancak dışa açık toplumların gelişebildiğini nitekim batı toplumlarının kapalı toplumlar olmadığını vurgulamaktadır. Öte yandan Giddens (1979:222-224), Parsons'ın fonksiyonalizmini, değişmeyi, toplumun iç dinamiklerine bağlı olarak tedrici şekilde ortaya çıkan bir ilerleme süreci şeklinde ele almasını eleştirmektedir. Benzer şekilde Nisbet(1969:251), Parsons'ın değişmeyi açıklama modeline itiraz etmektedir. Nisbet, değişimin ancak dış dinamiklerle mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Öte yandan Eisenstadt (1964), gerek Durkheim'i ve gerekse Spencer'i, biyolojik bir varlık olarak insanın asli özelliklerini, değişimin nedeni olarak ele almalarını eleştirmektedir. Çünkü birey, gerek biyolojik ve gerekse sosyolojik alının kesiştiği bir ögedir. Haliyle biyolojik gelişme (bebeklik, çocukluk, gençlik, erişkinlik, yaşlılık) yalnızca insanların gereksinmelerinde ve yeteneklerinde bir seri değişimler meydana getirmekle kalmamakta, aynı zamanda insanların üremeleri sonucunda oluşan nüfus artışı sonucu sosyal ilişkilerinde de değişimler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla biyolojik alanda ve buna bağlı olarak insan ilişkilerinde meydana gelen değişimler (işbölümü, sosyal farklılaşma) kaçınılmazdır, önlenemezdir. Oysa nüfus artışı ve buna dayalı olarak ortaya çıkan değişimler, sosyolojik değişimler olmayıp insanların asli özelliklerindedir

Bu eleştirilerin çok sayıda olmasının en önemli nedeni, değişmeye ilişkin bakış açıları arasında farklılıklardır. Hiç şüphesiz değişmeye, ? Nasıl değişiyor? Niçin değişiyor? Değişmeye hangi etmenler yol açıyor? gibi ayrı sorulardan bakıldığında değişik sonuçlara varılacaktır. Oysa sosyal değişmeden söz edilebilmesi için öncelikli olarak değişimin ne olduğundan çok neyin değişmesinden bahsedildiğinin belirtilmesi gerekmektedir.Olasılıklı yapı modelin açısından sosyal değişme, organizasyonda meydana gelen değişimlerdir. Dolayısıyla sosyal değişme, parça (birey,grup,topluluk) ve programlardaki (kültürel kodlar, hiyerarşi, konumlar) değişimin bir fonksiyonudur.

Değişme kaçınılmaz değil, olasılıklı olan bir olgudur. Programdaki değişiklik, yeni sosyal grupların ya da sınıfların meydana gelerek organizasyonun, bu yeni oluşumları da içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi yoluyla gerçekleşebileceği gibi, verili bir yapıya ait parçaların yeni bir programla yeniden eklenmelerini sonucunda da ortaya çıkabilir. O nedenle sosyal organizasyonda bir değişikliğe yol açmadan yaşamın belli alanlarında ortaya çıkan yenilikler ya da değişiklikler, sosyal değişim olarak ele alınamazlar. Bu yeniliklerin değişim kavramı içerisinde incelenebilmesi için sosyal programın işleyişi üzerinde belli etkilerinin olması gerekmektedir. Örneğin kölelik karşıtı düşüncenin gelişimi ve giderek bu ilişkileri düzenleyen normatif sistemdeki değişimler, ancak tarım dışı mesleklere dayanan sosyal grupların ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Oysa bu gruplar ortaya çıkmadan önce de köleler ile sahipler arasında çatışmalar olmaktadır. Fakat bu çatışmalar, her iki grup tarafından benimsenmiş olan kölelikle ilgili kültürel kodlar çerçevesinde gerçekleşmekteydi. O nedenle çatışmalar, kölelik kurumuna yönelik değil, daha çok köle haklarının artırılmasına yönelik olmuştur. Benzer şekilde feminist düşüncenin gelişiminde de böyle bir süreç işlemiştir. Yine Fransa devrimi, gücünü o dönemin kilit kavramları olan özgürlük, kardeşlik, hürriyet sözcüklerinden değil, o dönemlerde kristalleşerek bir sınıf şeklinde ortaya çıkan burjuvadan almıştır.

Değişim yapısaldır. Dolayısıyla ekonomik, teknolojik, eğitim gibi değişkenler ikincildir. Bu değişkenlerin değişim üzerindeki etkileri, doğrudan olmayıp, organizasyonun kuruluşunda etkili olan kültürel kodlarda, hiyerarşide, konumlarda ve parçalarda değişmeye yol açma biçiminde dolaylı olmaktadır. Toplumun karmaşıklaşması olarak kavramlaştırılan süreç, konumlardaki ve hiyerarşilerdeki çeşitliliğin artması biçiminde gerçekleşmektedir. Bu karmaşıklaşma, yeni mesleklerin, yeni sosyal sınıfların ve kurumsal alanda ortaya çıkan yeni olguların¹³ oluşması aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Değişim, organizasyondaki yenilikler biçiminde ortaya çıkmakla birlikte bu süreç kendiliğinden ve topyekün olmayıp, bireylerin seçim yapma yetileri ile ilintilidir. Sosyal yapının değişmesine olasılıklı bir karakter kazandıran faktör, bireylerin seçim yapabilme olasılığıdır. Her bireyin yaşamında, diğer gruplarla kesişim alanları bulunmaktadır. Bu alan ya da noktalara örnek olarak Deschamps ve Doise (1978), yaş ve cinsiyet gruplarını vermektedirler. Yaş bakımından genç(A) ve Yaşlı(B) olmak üzere iki grup ve cinsiyet bakımından kadın (X) ve erkek (Y) olmak üzere iki grup almaktadırlar.

¹³ Örneğin UNDP raporunda çekirdek aile, geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki kategoriye ayırılmaktadır. Bu tasnifte ABD toplumunda artan boşanmalar sonucunda anne ve bekar çocukların birlikte oturmalarından kaynaklanan aile sayısındaki artışlar etkili olmuştur. Bu tip aileler, çekirdek ailenin çağdaş görünümü olarak sınıflandırılırken anne, baba ve bekar çocuklardan oluşan aileler, geleneksel çekirdek aile olarak anılmaktadır (UNDP 1995:10-11). Haliyle yeni ortaya çıkan bu aile tipinde 'baba' ve 'anne', kavramsal içerik bakımından anlam değişmesine; rol bakımından işlevsel değişime ve statü bakımından konum değişmesine uğramaktadırlar.

Yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından bu gruplar arasındaki etkileşimler, dört yeni grubun oluşmasına yol açmaktadır.

Şekil:4
Seçim Yapma Olasılıkları

Yaş	Cinsiyet	
	Kadın(X)	Erkek(Y)
Genç (A)	Genç kadınlar (A+X)	Genç erkekler (A+Y)
Yaşlı (B)	Yaşlı kadınlar (B+X)	Yaşlı erkekler (B+Y)

Kuşkusuz Deschamps ve Doise'nın kullandıkları değişkenler, biyolojik değişkenler olduğundan bireylerin seçim yapma olasılıklarından söz edilemez. Oysa sosyal kültürel değişkenler öne geçtiğinde zorunlu gruplanmalardan değil, ancak gruplaşma olasılıklarından söz edebiliriz. Aynı örnekten hareket edecek olursak genç kadınların genç erkeklerle evlenmeyi tercih etmeleri genç kadınların yaşlı erkeklerle evlenmeyi tercih etmeleri; yaşlı kadınların genç erkeklerle evlenmeyi tercih etmeleri; yaşlı kadınların yaşlı erkeklerle evlenmeyi tercih etmeleri; genç erkeklerin genç kadınlarla; genç erkeklerin yaşlı kadınlarla; yaşlı erkeklerin genç kadınlarla; yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlarla evlenmeyi tercih etmeleri gibi. Üstelik homoseksüel ve lezbiyen ilişkiler dikkate alındığında olasılıklar daha da artmaktadır. Seçim yapmayla ilgili olarak çeşitli süreçler işleyebilmektedir. Bunlar (Tajfery, 1978):

a-Grup, bireyin sosyal kimliğinin olumlu yanlarına bazı katkılar sağlayamazsa, birey yeni grup üyelikleri arama eğiliminde olacaktır

b-Grubun bu koşulları yerine getiremediği durumda, gruptan ayrılmak bazı nesnel koşullardan dolayı imkansız değilse (örneğin yaş, cinsiyet, ırk, v.s.) birey kendi kimliğinin oluşmasında rol oynayan değerler ise çatışıyor, seçim yapma eğiliminde olacaktır.

Değişmenin hızı bakımından organizasyonlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Gerek grup içindeki ve gerekse gruplar arasındaki bağlanmaların güçlü olması, değişmenin hızını azaltan bir faktör olmaktadır. Örneğin ekonomik gelişmeyle organizasyon(yapı) arasındaki ilişkiye örnek olarak Weber, Çin toplumundan örnek vermektedir. Weber, "güçlü Çin aile yapısının, bir tür akrabalık prangası(aşırı derecede kısıtlayıcı aile bağları) yaratarak, modern iş organizasyonları için gerekli genele açık değerlerin ve anonim sosyal bağların gelişmesini sınırladığını ileri sürmektedir"(Fukuyama, 2000:70). Benzer şekilde "15. yüzyılda Avrupa'da deniz aşırı ticaretin gelişmesinde, bireysel çabalardan çok bireylerin kendi varlıklarını bir araya getirerek kurdukları anonim şirketlerinin büyük payı olmuştur" (North, Thomas ve Robert 1973:1). O bakımdan toplumun yapısı ne kadar katı olursa olsun, bir kez çapraz gruplaşmalar oluştuğundan sonra gruplar arasındaki sınır çizgilerini zayıflatmaktadır. Bu da değişmenin hızını artıran bir ortamı hazırlamaktadır. Çünkü "Değişme, parçalar arasındaki karşılıklı bağımlılığın belirli düzeyde yetersizliğinden kaynaklanır"(Simith, 1996:34). Benzer şekilde Nitekim Gellner de aynı görüşü paylaşmaktadır. Ona göre "sembolik araçların kaçınılmaz

biçimde taşıdıkları kararsız niteliği, toplumsal değişime kapı açmaktadır”(Gellner, 1970).

Sonuç

Toplum, tek bir hiyerarşinin değil, hiyerarşiler arası hiyerarşinin sonucunda yapısal özellikler kazanmaktadır. Dolayısıyla her toplumda, bir yapısının olması bakımından benzer olmakla birlikte sosyal programları açısından ve haliyle üyeleri arasındaki ilişkileri farklı olan bir çok yapılar bulunmaktadır. Bu yapılara Gurvitch, kısmi yapılar adını vermektedir.

Her bir kısmi yapının dışsallığı, ya da davranışları sınırlandırıcı etkisi, yalnız kendi üyeleri için geçerlidir. Bu durum, en azından yapılar arası ilişkilere bir esneklik getirdiğinden değişimin dinamiğini oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu durum, esneklikten yararlanarak kısmi yapıları katı kayıtlar altına alan diktatörlükler gibi katı yönetimlerin oluşabilmesine de olanak tanıyabilmektedir. O bakımdan bir toplumsal yapıya niteliklerini kazandıran en önemli faktörler, o yapıyı oluşturan toplumsal parçaların nitelikleri ve parçaları birbirlerine bağlayan sosyal programdır.

Organizasyonun ya da yapının iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birisi varlığını sürdürme, diğeri de değişmedir. Varlığını sürdürme özelliği, toplumsal bir nitelik olmasına karşılık değişme özelliği bireyseldir, bireysel çabaların ürünüdür. Yapının varlığını sürdürme özelliği, bizi ‘düzen’ kavramına götürmektedir. Ancak olasılıklı yapı modeli açısından ‘düzen’ kavramı, ‘durağanlık’ ya da ‘değişmezlik’ kavramlarına gönderme yapmamaktadır. Ancak ve ancak bir yapı içerisindeki olası bağlanma biçimlerine gönderme yapmaktadır. O nedenle öğeler arasındaki olası bağlanma biçimleri dışında bir bağlanma şekli gerçekleşirse, bu taktirde düzensizlikten söz edilebilir. Ancak burada düzensizlik, bir değişmeyi değil, organizasyonun çözülmesine işaret etmektedir. Örneğin bir köy topluluğunu oluşturan ailelerin, köy dışındaki gruplarla kurdukları ilişkiler, köy içindekilerle kurduklarından çok sıkı olursa (örneğin internet ya da buna olanak tanıyan araçlar vasıtasıyla), bu durum, grubu oluşturan olası bağlanma biçimlerinin dışında olan bir tarzdır. Bu durum, köy yapısının değişmesi değil, çözülmesi anlamına gelmektedir. Yani düzensizlik vardır. Düzensizliğe yol açan ise, birey ve gruplar arasındaki ilişkileri belirleyen hiyerarşi, anlam kalıpları, konumlar ve kültürel kodların artık işlevsiz kalmasıdır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, O.Kemal. (1992), **İşgücünü Verimli Kullanma Tekniklerinin Turizm Sektörüne Uygulanması**, MPM yay., Yay no:457, Ank.
- ARMAĞAN, İbrahim. (1983), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, D.E.Ü.yay.,İzmir
- ARON, Raymond. (1973), **Toplumbilim Düşüncesinde Ana Akımlar**, Çev.,F.Yalın, Ankara
- AYATA, Ayşe. (1996), “Türkiye’de Etnik Kimlik ve Etnik Gruplar”, **Toplum ve Göç** (II.Ulusal Sosyoloji Kongresi),B.D.İ.E. yay., Ank.
- BARTH, Fredrik. (2001), **Enik Gruplar ve Sınırları**, Çev.A.Kaya,S.Gürkan, Bağlam yay.,İstanbul
- BAYKURT, Nurten ve NİRÜN, Nihat. (1990), **Sosyoloji**, M.E.B.yay., İstanbul

- BENEDICT, Ruth. (1965), **Krizantem ve Kılıç**, Çev.,T.Turgut, İş Bank. Yay. , Ankara
- BİLGİN, Nuri. (1995), **Kollektif Kimlik**, Sistem yay., İstanbul
- BİLGİN, Nuri. (1995), **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem yay., İstanbul
- BLOOR, David. (2002), “Kurumlar Olarak Kurallar”, **cogito**, çev. K. Atakay, YKY. sayı:33,
- BLUMER, Herbert. (1969), **Symbolic Interactionism: Perspective and Method**, Prentice-Hall, Inc: New York
- BOON J.A.(1981), **Other Tribes, Other Scribes: Symbolic Anthropology in the Comparative Study of Cultures, Histories, Religions and Texts**, Cambridge University Press, Cambridge)
- BRUHL, Levy. (1970), **Auguste Comte Felsefesi ve Sosyolojisi**, çev., F. Z. Fındıkoğlu, İstanbul,
- CAPRA, Fritjof.(1989), **Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası**, İnsan yay., İstanbul
- CHAMPAGNE, Duane. (1990), “Culture, Differentiation, and Environment: Social Change in Tlingit Society”, **Differentiation Theory and Social Change**, Edit: Jeffery C.Alexander. ve Paul Colomy, Columbia University Press, New York
- COHEN, Anthony P.(1995), **Topluluğun Simgesel Kuruluşu**, Dost yay., Ankara
- COMTE, Auguste. (1952), **Pozitivizm İlmihali**, Çev, Peyami Erman, İstanbul
- COSER, Lewis A.(1977), **Masters of Sociological Thought**, Harcourt Brace Jovanovich, New York
- CÜCELOĞLU, Doğan.(1992), **Yeniden İnsan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul
- DAVIES, Paul. (1984), **God and The New Physics**, New York
- DESCHAMPS, J.C ve DOISE, W.(1978), “Crossed Category Memberships in Intergroup Relations”, **Differentiation Between Social Groups: Studies in The Social Psychology of Intergroup Relations**, Academic Press, London
- DEUTSCH, Karl W.(1966), **Nationalism and Social Communication**, MIT Press, Cambridge
- DÖNMEZER, Sulhi. (1984), **Sosyoloji**, S yay., Ank.
- DUVERGER, Maurice. (1982), **Siyaset Sosyolojisi**, Çev.Ş.Tekeli, Varlık yay., İstanbul
- EISENSTADT, S.N.(1964), “Institutionalization of Societies”, **American Sociological Review** 29, 235-247
- FUKUYAMA, Francis. (1998), **Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**, Çev. A.Buğdaycı, İş Bank. Yay., Ankara
- FREYER, Hans. (1968), **İçtimai Nazariyeler Tarihi**, Çev., T.Çağatay, A.Ü.yay., Ankara
- GELLNER, Ernest. (1970), “Concepts and Society”, **Sociological Theory and Philosophical Analysis**, Macmillan, New York
- GIDDENS, Anthony. (2003), **Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları**, Çev.Ü.Tatlıcan-B.Balkız, Paradigma yay., İstanbul
- GIDDENS, Anthony. (1979), **Central Problems in Social Theory**, Macmillan, London

- GOFFMAN, Erving. (1959), **The Presentation of Self in Everyday Life**, Doubleday, NewYork
- GÜVENÇ, Bozkurt. (1994), **Türk Kimliği**_Kültür Bakanlığı yay., Ankara
- HABERMAS, Jürgen. (1993), **İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim**, Çev.M.Tüzel, Yapı Kredi yay., İstanbul
- HARLAK, Hacer. (2000), **Önyargılar**, Sistem yay., İstanbul
- HOMANS, George. (1979), **İnsan Grubu**, Ankara
- HORTACSU, Nuran. (1998), **Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler**, İmge yay., Ankara
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. (1988), **İnsan ve İnsanlar(Sosyal psikolojiye Giriş)**, Evrim yay., İstanbul.
- KIRAY, Mübeccel B.(1964), **Ereğli-Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, İletişim yay., Ankara
- KIŞLALI, A. Taner. (1992), **Siyaset Bilimi**, İmge yay., Ank.
- KÖKNEL, Özcan. (1986), **İnsanı Anlamak**, Altın kitap. yay., İst.
- LUNDBERG, ve arkadaşları (1970), **Sosyoloji**, Çev.,Ö.Ozankaya, Türk Siyasal İlimler Derneği yay., Ankara.
- MARDİN, Şerif. (1992), **Bediüzzaman Said Nursi Olayı**, İletişim yay.,İstanbul
- MEAD, George Herbert. (1970), **Social Psychology Through Symbolic Interaction**, Waltham, Mass., Ginn-Blaisdal
- MOUZELIS, N.P. (2001), **Örgüt ve Bürokrasi(Modern Teorilerin Analizi)**, Çev., H.B.Akın, Çizgi Kitabevi, Konya
- NİRUN, Nihat. (1976), “Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Gelenekler”, **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler**, A.K.M.yay., Ankara
- NISBET, Robert. (1969), **Social Change and History**, Oxford University Press
- NORTH, Douglass ve THOMAS, Robert P.(1973), **The Rise of The Western World**, Cambridge University Press, Cambridge
- OZANKAYA, Özer. (1991), **Toplumbilim**, Cem yay., İst.
- ÖZKALP, Enver(1992), **Sosyolojiye Giriş**, A.Ü. yay, Eskişehir
- ÖZKALP, Enver ve KIREL, Çiğdem (1990), **Örgütsel Davranış**, AÜ. yay., Eskişehir
- ÖZTÜRK, Hüseyin. (1978), **Eğitim Sosyolojisi**, Utku yay., Ank.
- POSTER, Mark. (1989), **Eleştirel Aile Kuramı**, Çev. H. Tapınç, Ayrıntı yay., İstanbul
- RITZER, George.(1983), **Sociological Theory**, Alferd A.Knoph, Ic, New York
- TAJFER, H.(1978), ”Social Categorization, Social Identity and Social Comparison”, **Differentiaton Between Social Groups**, Academic Press, London
- TAYLOR, Charles. (1996), **Çokkültürcülük**, Yapı-Kredi yay., İstanbul
- TIMASHEFF, Nicholes S.(1967), **Sociological Theory Its Nature and Growth**, Random House, Boston
- TURHAN, Mümtaz(1983), **Cemiyet İçinde Fert**_ M.E.B.yay., İst.
- Turner, J.C.(1982), ”Towards Redefinition of the Social Group”, **Social Identity and Intergroup Relations**, Cambridge Univ.Press, Cambridge

- TURNER, Victor(1974), **Drams, Fields and Metaphors**, Cornell University Press, Ithaca
- TURNER, Victor. (1970), **The Forest of Symbols**, Cornel University Press, London
- TURNER, Victor(1969), **The Ritual Process**, Chicago
- TÜRKDOĞAN, Orhan(1995), **Alevi-Bektaşî Kimliği**, Timaş yay., İstanbul
- WERNER, Jung (2001), **Georg Simmel(yaşamı,sosyolojisi,felsefesi)**, Çev. D. Özlem, Anahtar kitaplar yay., İstanbul
- UNDP. (1995), **Globalization and Social Integration:Pattern and Processes**, United Nations Research Institute for Social Development, Copenhagen
- WOLF, Eric(1982), **Europe and The People Without History**, University of California Press, Berkley
- WOLFF, K.H.. (1950), **The Sociology of George Simmel**, Free Press, New York.
- WORSLEY, Peter. (1987), **A New Introducing Sociology**, Penguin Books, Middlesex